

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

अङ्गुत्तरनिकायो

नवकनिपातपाळि

१. पठमपण्णासकं

१. सम्बोधिवग्गो

१. सम्बोधिसुत्तं

१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —

“सचे, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘सम्बोधिपक्खिकानं [सम्बोधपक्खिकानं (सी० स्या० पी०)], आवुसो, धम्मानं का उपनिसा भावनाया’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं किन्ति ब्याकरेय्याथा’ति? “भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा...पे०... भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती’ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी’ति । “एवं, भन्ते’ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“सचे, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘सम्बोधिपक्खिकानं, आवुसो, धम्मानं का उपनिसा भावनाया’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ —

“इधावुसो, भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । सम्बोधिपक्खिकानं, आवुसो, धम्मानं अयं पठमा उपनिसा भावनाय ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सम्बोधिपक्खिकानं, आवुसो, धम्मानं अयं दुतिया उपनिसा भावनाय ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु यायं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया, सेय्यथिदं — अप्पिच्छकथा सन्तुट्ठिकथा पविवेककथा असंसगगकथा वीरियारम्भकथा सीलकथा समाधिकथा पज्जाकथा विमुत्तिकथा विमुत्तिजाणदस्सनकथा, एवरूपिया कथाय निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । सम्बोधिपक्खिकानं, आवुसो, धम्मानं अयं ततिया उपनिसा भावनाय ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय,

थामवा दळ्हरपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु । सम्बोधिपक्खिकानं, आवुसो, धम्मनं अयं चतुत्थी उपनिसा भावनाय ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । सम्बोधिपक्खिकानं, आवुसो, धम्मनं अयं पज्जमी उपनिसा भावनाय” ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — सीलवा भविस्सति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरिस्सति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खिस्सति सिक्खापदेसु ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — यायं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया, सेय्यथिदं — अप्पिच्छकथा सन्तुट्ठिकथा पविवेककथा असंसग्गकथा वीरियारम्भकथा सीलकथा समाधिकथा पज्जाकथा विमुत्तिकथा विमुत्तिजाणदस्सनकथा, एवरूपिया कथाय निकामलाभी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — आरद्धवीरियो विहरिस्सति अकुसलानं धम्मनं पहानाय, कुसलानं धम्मनं उपसम्पदाय, थामवा दळ्हरपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, भिक्खवे, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — पज्जवा भविस्सति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया ।

“तेन च पन, भिक्खवे, भिक्खुना इमेसु पज्जसु धम्मेषु पतिट्ठाय चत्तारो धम्मा उत्तरि [उत्तरिं (सी० स्या० पी०)] भावेतब्बा — असुभा भावेतब्बा रागस्स पहानाय, मेत्ता भावेतब्बा व्यापादस्स पहानाय, आनापानस्सति [आनापानसति (सी० पी०)] भावेतब्बा वितक्कुपच्छेदाय, अनिच्चसज्जा भावेतब्बा अस्मिमानसमुग्घाताय । अनिच्चसज्जिनो, भिक्खवे, अनत्तसज्जा सण्ठाति । अनत्तसज्जी अस्मिमानसमुग्घातं पापुणाति दिट्ठेव धम्मे निब्बान”न्ति । पठमं ।

२. निस्सयसुत्तं

२. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “निस्सयसम्पन्नो निस्सयसम्पन्नो”ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, भिक्खु निस्सयसम्पन्नो होती”ति? “सद्धं चे, भिक्खु, भिक्खु निस्साय अकुसलं पजहति कुसलं भावेति, पहीनमेवस्स तं अकुसलं होति । हिरिं चे, भिक्खु, भिक्खु निस्साय...पे०... ओत्तप्पं चे, भिक्खु, भिक्खु निस्साय...पे०... वीरियं चे, भिक्खु, भिक्खु निस्साय...पे०... पज्जं चे, भिक्खु, भिक्खु निस्साय अकुसलं पजहति कुसलं भावेति, पहीनमेवस्स तं अकुसलं होति । तं हिस्स भिक्खुनो अकुसलं पहीनं होति सुप्पहीनं, यंस अरियाय पज्जाय दिस्वा पहीनं” ।

“तेन च पन, भिक्खु, भिक्खुना इमेसु पज्जसु धम्मेषु पतिट्ठाय चत्तारो उपनिस्साय विहातब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खु, भिक्खु सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेति । एवं खो, भिक्खु,

भिक्षु निस्सयसम्पन्नो होती'ति । दूतियं ।

३. मेघियसुत्तं

३. एकं समयं भगवा चालिकायं विहरति चालिकापब्बते । तेन खो पन समयेन आयस्मा मेघियो भगवतो उपट्ठाको होति । अथ खो आयस्मा मेघियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच — “इच्छामहं, भन्ते, जन्तुगामं [जतुगामं (सी० अट्ठ०, स्या० अट्ठ०), जत्तुगामं (क० अट्ठकथायम्पि पाठन्तरं)] पिण्डाय पविसितु'न्ति । “यस्स दानि त्वं, मेघिय, कालं मज्जसी'ति ।

अथ खो आयस्मा मेघियो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय जन्तुगामं पिण्डाय पाविसि । जन्तुगामे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन किमिकाळाय नदिया तीरं तेनुपसङ्कमि । अदसा खो आयस्मा मेघियो किमिकाळाय नदिया तीरे जङ्घाविहारं [जङ्घाविहारं (स्या० क०)] अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो अम्बवनं पासादिकं रमणीयं । दिस्वानस्स एतदहोसि — “पासादिकं वतिदं अम्बवनं रमणीयं, अलं वतिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाय । सचे मं भगवा अनुजानेय्य, आगच्छेय्याहं इमं अम्बवनं पधानाया'ति ।

अथ खो आयस्मा मेघियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच — “इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय जन्तुगामं पिण्डाय पाविसिं । जन्तुगामे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन किमिकाळाय नदिया तीरं तेनुपसङ्कमि । अदसं खो अहं, भन्ते, किमिकाळाय नदिया तीरे जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो अम्बवनं पासादिकं रमणीयं । दिस्वान मे एतदहोसि — “पासादिकं वतिदं अम्बवनं रमणीयं । अलं वतिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाय । सचे मं भगवा अनुजानेय्य, आगच्छेय्याहं इमं अम्बवनं पधानाया'ति । सचे मं भगवा अनुजानेय्य, गच्छेय्याहं तं अम्बवनं पधानाया'ति । “आगमेहि ताव, मेघिय! एककम्हि [एककम्हा (सी० पी०)] ताव [वत (क०)] याव अज्जोपि कोचि भिक्षु आगच्छती'ति [दिस्सतूति (सब्बत्थ, टीकायम्पि पाठन्तरं), आगच्छतूति, दिस्सतीति (टीकायं पाठन्तरानि)] ।

दूतियम्पि खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच — “भगवतो, भन्ते, नत्थि किञ्चि उत्तरि करणीयं, नत्थि कतस्स पटिचयो । महं खो पन, भन्ते, अत्थि उत्तरि करणीयं, अत्थि कतस्स पटिचयो । सचे मं भगवा अनुजानेय्य, गच्छेय्याहं तं अम्बवनं पधानाया'ति । “आगमेहि ताव, मेघिय, एककम्हि ताव याव अज्जोपि कोचि भिक्षु आगच्छती'ति ।

ततियम्पि खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच — “भगवतो, भन्ते, नत्थि किञ्चि उत्तरि करणीयं, नत्थि कतस्स पटिचयो । महं खो पन, भन्ते, अत्थि उत्तरि करणीयं, अत्थि कतस्स पटिचयो । सचे मं भगवा अनुजानेय्य, गच्छेय्याहं तं अम्बवनं पधानाया'ति । “पधानन्ति खो, मेघिय, वदमानं किन्ति वदेय्याम! यस्स दानि त्वं, मेघिय, कालं मज्जसी'ति ।

अथ खो आयस्मा मेघियो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन तं अम्बवनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं अम्बवनं अज्झोगाहेत्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो आयस्मतो मेघियस्स तस्मिं अम्बवने विहरन्तस्स येभ्य्येन तयो पापका अकुसला वितक्का समुदाचरन्ति, सेय्यथिदं — कामवितक्को, ब्यापादवितक्को, विहिंसावितक्को । अथ खो आयस्मतो मेघियस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो! सद्धाय च वतम्हा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता; अथ च पनिमेहि तीहि पापकेहि अकुसलेहि वितक्केहि अन्वासत्ता —

कामवितक्केन, ब्यापादवितक्केन, विहिंसावितक्केना”ति ।

अथ खो आयस्मा मेघियो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मेघियो भगवन्तं एतदवोच —

“इध मय्हं, भन्ते, तस्मिं अम्बवने विहरन्तस्स येभुय्येन तयो पापका अकुसला वितक्का समुदाचरन्ति, सेय्यथिदं — कामवितक्को, ब्यापादवितक्को, विहिंसावितक्को । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो! सद्धाय च वतम्हा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता; अथ च पनिमेहि तीहि पापकेहि अकुसलेहि वितक्केहि अन्वासत्ता — कामवितक्केन, ब्यापादवितक्केन, विहिंसावितक्केनाति”” ।

“अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया पञ्च धम्मा परिपक्काय संवत्तन्ति । कतमे पञ्च? इध, मेघिय, भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं पठमो धम्मो परिपक्काय संवत्तति ।

“पुन चपरं, मेघिय, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं दुतियो धम्मो परिपक्काय संवत्तति ।

“पुन चपरं, मेघिय, यायं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया, सेय्यथिदं — अप्पिच्छकथा सन्तुट्ठिकथा पविवेककथा असंसग्गकथा वीरियारम्भकथा सीलकथा समाधिकथा पज्जाकथा विमुत्तिकथा विमुत्तिजाणदस्सनकथा, एवरूपिया कथाय निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं ततियो धम्मो परिपक्काय संवत्तति ।

“पुन चपरं, मेघिय, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ढपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं चतुत्थो धम्मो परिपक्काय संवत्तति ।

“पुन चपरं, मेघिय, भिक्खु पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । अपरिपक्काय, मेघिय, चेतोविमुत्तिया अयं पञ्चमो धम्मो परिपक्काय संवत्तति ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, मेघिय, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — ‘सीलवा भविस्सति...पे० ... समादाय सिक्खिस्सति सिक्खापदेसु”” ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, मेघिय, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — ‘यायं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया, सेय्यथिदं — अप्पिच्छकथा...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनकथा, एवरूपिया कथाय निकामलाभी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी”” ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, मेघिय, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — ‘आरद्धवीरियो

विहरिस्सति...पे०... अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु” ।

“कल्याणमित्तस्सेतं, मेघिय, भिक्खुनो पाटिकङ्खं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स — ‘पञ्जवा भविस्सति... पे०... सम्मादुक्खक्खयगामिनिया’” ।

“तेन च पन, मेघिय, भिक्खुना इमेसु पञ्चसु धम्मेषु पतिट्ठाया चत्तारो धम्मा उत्तरि भावेतब्बा — असुभा भावेतब्बा रागस्स पहानाय, मेत्ता भावेतब्बा व्यापादस्स पहानाय, आनापानस्सति भावेतब्बा वितक्कुपच्छेदाय, अनिच्चसज्जा भावेतब्बा अस्मिमानसमुग्धाताय । अनिच्चसज्जिनो, मेघिय, अनत्तसज्जा सण्ठाति । अनत्तसज्जी अस्मिमानसमुग्धातं पापुणाति दिट्ठेव धम्मे निब्बान”न्ति । ततियं ।

४. नन्दकसुत्तं

४. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा नन्दको उपट्ठानसालायं भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनुपट्ठानसाला तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा बहिद्वारकोट्टुके अट्ठासि कथापरियोसानं आगमयमानो । अथ खो भगवा कथापरियोसानं विदित्वा उक्कासेत्वा अगगळं आकोटेसि । विवरिंसु खो ते भिक्खू भगवतो द्वारं ।

अथ खो भगवा उपट्ठानसालं पविसित्वा पञ्चत्तासने निसीदि । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं नन्दकं एतदवोच — “दीघो खो त्यायं, नन्दक, धम्मपरियायो भिक्खून् पटिभासि । अपि मे पिट्ठि आगिलायति बहिद्वारकोट्टुके ठितस्स कथापरियोसानं आगमयमानस्सा”ति ।

एवं वुत्ते आयस्मा नन्दको सारज्जमानरूपो भगवन्तं एतदवोच — “न खो पन मयं, भन्ते, जानाम ‘भगवा बहिद्वारकोट्टुके ठितो’ति । सचे हि मयं, भन्ते, जानेय्याम ‘भगवा बहिद्वारकोट्टुके ठितो’ति, एत्तकम्पि ( ) [(धम्मं) कथचि] नो नप्पटिभासेय्या”ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दकं सारज्जमानरूपं विदित्वा आयस्मन्तं नन्दकं एतदवोच — “साधु, साधु, नन्दक! एतं खो, नन्दक, तुम्हाकं पतिरूपं कुलपुत्तानं सद्दाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं, यं तुम्हे धम्मिया कथाय सन्निसीदेय्याथ । सन्निपतितानं वो, नन्दक, द्वयं करणीयं — धम्मी वा कथा अरियो वा तुण्हीभावो । [अ० नि० ८.७१; ९.१] सद्दो च, नन्दक, भिक्खु होति, नो च सीलवा । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्दो च अस्सं सीलवा चा’ति । यतो च खो, नन्दक, भिक्खु सद्दो च होति सीलवा च, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति ।

“सद्दो च, नन्दक, भिक्खु होति सीलवा च, नो च लाभी अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्दो च अस्सं सीलवा च लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्सा’ति । यतो च खो, नन्दक, भिक्खु सद्दो च होति सीलवा च लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति ।

“सद्दो च, नन्दक, भिक्खु होति सीलवा च लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स, न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । सेय्यथापि, नन्दक, पाणको चतुप्पादको अस्स । तस्स एको पादो ओमको लामको । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो अस्स । एवमेवं खो, नन्दक, भिक्खु सद्दो च होति सीलवा च लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स, न

लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं सीलवा च लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाया’”ति ।

“यतो च खो, नन्दक, भिक्खु सद्धो च होति सीलवा च लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होती”ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि ।

अथ खो आयस्मा नन्दको अचिरपक्कन्तस्स भगवतो भिक्खू आमन्तेसि — “इदानि, आवुसो, भगवा चतूहि पदेहि केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेत्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘सद्धो च, नन्दक, भिक्खु होति, नो च सीलवा । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — किन्ताहं सद्धो च अस्सं सीलवा चा’ति । यतो च खो नन्दक भिक्खु सद्धो च होति सीलवा च, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । सद्धो च नन्दक भिक्खु होति सीलवा च, नो च लाभी अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स...पे०... लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स, न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । सेय्यथापि नन्दक पाणको चतुप्पादको अस्स, तस्स एको पादो ओमको लामको, एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो अस्स । एवमेवं खो, नन्दक, भिक्खु सद्धो च होति सीलवा च, लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स, न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति, तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं सीलवा च, लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स, लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाया’ति । यतो च खो, नन्दक, भिक्खु सद्धो च होति सीलवा च लाभी च अज्झत्तं चेतोसमाधिस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होती”ति ।

“पञ्चिमे, आवुसो, आनिसंसा कालेन धम्मस्सवने कालेन धम्मसाकच्छाय । कतमे पञ्च? इधावुसो, भिक्खु भिक्खून् धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । यथा यथा, आवुसो, भिक्खु भिक्खून् धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति, तथा तथा सो सत्थु पियो च होति मनापो च गरु च भावनीयो च । अयं, आवुसो, पठमो आनिसंसो कालेन धम्मस्सवने कालेन धम्मसाकच्छाय ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु भिक्खून् धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । यथा यथा, आवुसो, भिक्खु भिक्खून् धम्मं देसेति आदिकल्याणं...पे०... ब्रह्मचरियं पकासेति, तथा तथा सो तस्मिं धम्मे अत्थप्पटिसंवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । अयं, आवुसो, दुतियो आनिसंसो कालेन धम्मस्सवने कालेन धम्मसाकच्छाय ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु भिक्खून् धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । यथा यथा, आवुसो, भिक्खु भिक्खून् धम्मं देसेति आदिकल्याणं...पे०... ब्रह्मचरियं पकासेति, तथा तथा सो तस्मिं धम्मे गम्भीरं अत्थपदं पज्जाय अतिविज्झ पस्सति । अयं, आवुसो, ततियो आनिसंसो कालेन धम्मस्सवने कालेन धम्मसाकच्छाय ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु भिक्खून् धम्मं देसेति आदिकल्याणं...पे०... ब्रह्मचरियं पकासेति । यथा यथा, आवुसो, भिक्खु भिक्खून् धम्मं देसेति आदिकल्याणं...पे०... ब्रह्मचरियं पकासेति, तथा तथा नं सब्रह्मचारी उत्तरि सम्भावेन्ति — ‘अद्धा अयमायस्मा पत्तो वा पज्जति वा’ । अयं, आवुसो, चतुत्थो आनिसंसो कालेन धम्मस्सवने कालेन धम्मसाकच्छाय ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु भिक्खूनं धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । यथा यथा, आवुसो, भिक्खु भिक्खूनं धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति, तत्थ ये खो भिक्खू सेखा अप्पत्तमानसा अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमाना विहरन्ति, ते तं धम्मं सुत्वा वीरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । ये पन तत्थ भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसंयोजना सम्मदज्जाविमुत्ता, ते तं धम्मं सुत्वा दिट्ठधम्मसुखविहारंयेव अनुयुत्ता विहरन्ति । अयं, आवुसो, पञ्चमो आनिसंसो कालेन धम्मस्सवने कालेन धम्मसाकच्छाय । इमे खो, आवुसो, पञ्च आनिसंसा कालेन धम्मस्सवने कालेन धम्मसाकच्छाया”ति । चतुत्थं ।

५. बलसुत्तं

५. “चत्तारिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि चत्तारि? पज्जाबलं, वीरियबलं, अनवज्जबलं, सङ्गाहबलं । कतमञ्च, भिक्खवे, पज्जाबलं? ये धम्मा कुसला कुसलसङ्घाता ये धम्मा अकुसला अकुसलसङ्घाता ये धम्मा सावज्जा सावज्जसङ्घाता ये धम्मा अनवज्जा अनवज्जसङ्घाता ये धम्मा कण्हा कण्हसङ्घाता ये धम्मा सुक्का सुक्कसङ्घाता ये धम्मा सेवितब्बा सेवितब्बसङ्घाता ये धम्मा असेवितब्बा असेवितब्बसङ्घाता ये धम्मा नालमरिया नालमरियसङ्घाता ये धम्मा अलमरिया अलमरियसङ्घाता, त्यास्स धम्मा पज्जाय वोदिट्ठा होन्ति वोचरिता । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पज्जाबलं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, वीरियबलं? ये धम्मा अकुसला अकुसलसङ्घाता ये धम्मा सावज्जा सावज्जसङ्घाता ये धम्मा कण्हा कण्हसङ्घाता ये धम्मा असेवितब्बा असेवितब्बसङ्घाता ये धम्मा नालमरिया नालमरियसङ्घाता, तेसं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । ये धम्मा कुसला कुसलसङ्घाता ये धम्मा अनवज्जा अनवज्जसङ्घाता ये धम्मा सुक्का सुक्कसङ्घाता ये धम्मा सेवितब्बा सेवितब्बसङ्घाता ये धम्मा अलमरिया अलमरियसङ्घाता, तेसं धम्मानं पटिलाभाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, वीरियबलं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, अनवज्जबलं? इध, भिक्खवे, अरियसावको अनवज्जेन कायकम्मेन समन्नागतो होति, अनवज्जेन वचीकम्मेन समन्नागतो होति, अनवज्जेन मनोकम्मेन समन्नागतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अनवज्जबलं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सङ्गाहबलं? चत्तारिमानि, भिक्खवे, सङ्गाहवत्थूनि — दानं, पेय्यवज्जं, अत्थचरिया, समानत्तता । एतदग्गं, भिक्खवे, दानानं यदिदं धम्मदानं । एतदग्गं, भिक्खवे, पेय्यवज्जानं यदिदं अत्थिकस्स ओहितसोतस्स पुनप्पुनं धम्मं देसेति । एतदग्गं, भिक्खवे, अत्थचरियानं यदिदं अस्सद्धं सद्धासम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुस्सीलं सीलसम्पदाय... पे०... मच्छरिं चागसम्पदाय... पे०... दुप्पञ्जं पज्जासम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति । एतदग्गं, भिक्खवे, समानत्ततानं यदिदं सोतापन्नो सोतापन्नस्स समानत्तो, सकदागामी सकदागामिस्स समानत्तो, अनागामी अनागामिस्स समानत्तो, अरहा अरहतो समानत्तो । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सङ्गाहबलं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि बलानि ।

“इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि बलेहि समन्नागतो अरियसावको पञ्च भयानि समतिक्कन्तो होति । कतमानि पञ्च?

आजीविकभयं, असिलोकभयं, परिससारज्जभयं, मरणभयं, दुग्गतिभयं । स खो सो, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘नाहं आजीविकभयस्स भायामि । किस्साहं आजीविकभयस्स भायिस्सामि? अत्थि मे चत्तारि बलानि — पज्जाबलं, वीरियबलं, अनवज्जबलं, सङ्गाहबलं । दुप्पज्जो खो आजीविकभयस्स भायेय्य । कुसीतो आजीविकभयस्स भायेय्य । सावज्जकायकम्मन्तवचीकम्मन्तमनोकम्मन्तो आजीविकभयस्स भायेय्य । असङ्गाहको आजीविकभयस्स भायेय्य । नाहं असिलोकभयस्स भायामि...पे०... नाहं परिससारज्जभयस्स भायामि...पे०... नाहं मरणभयस्स भायामि...पे०... नाहं दुग्गतिभयस्स भायामि । किस्साहं दुग्गतिभयस्स भायिस्सामि? अत्थि मे चत्तारि बलानि — पज्जाबलं, वीरियबलं, अनवज्जबलं, सङ्गाहबलं । दुप्पज्जो खो दुग्गतिभयस्स भायेय्य । कुसीतो दुग्गतिभयस्स भायेय्य । सावज्जकायकम्मन्तवचीकम्मन्तमनोकम्मन्तो दुग्गतिभयस्स भायेय्य । असङ्गाहको दुग्गतिभयस्स भायेय्य । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि बलेहि समन्नागतो अरियसावको इमानि पञ्च भयानि समतिक्कन्तो होती’ति । पञ्चमं ।

६. सेवनासुत्तं

६. तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि...पे०... आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“पुग्गलोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपि । चीवरम्पि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बं — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि । पिण्डपातोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपि । सेनासनम्पि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बं — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि । गामनिगमोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपि । जनपदपदेसोपि आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपि ।

“पुग्गलोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा पुग्गलं — ‘इमं खो मे पुग्गलं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति; ये च खो मे पब्बजितेन जीवितपरिक्खारा समुदानेतब्बा चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारा ते च कसिरेन समुदागच्छन्ति; यस्स चम्हि अत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो सो च मे सामञ्जत्थो न भावनापारिपूरिं गच्छती’ति, तेनावुसो, पुग्गलेन सो पुग्गलो रत्तिभागं वा दिवसभागं वा सङ्घापि अनापुच्छा पक्कमितब्बं नानुबन्धितब्बो ।

“तत्थ यं जज्जा पुग्गलं — ‘इमं खो मे पुग्गलं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति; ये च खो मे पब्बजितेन जीवितपरिक्खारा समुदानेतब्बा चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारा ते च अप्पकसिरेन समुदागच्छन्ति; यस्स चम्हि अत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो सो च मे सामञ्जत्थो न भावनापारिपूरिं गच्छती’ति, तेनावुसो, पुग्गलेन सो पुग्गलो सङ्घापि अनापुच्छा पक्कमितब्बं नानुबन्धितब्बो ।

“तत्थ यं जज्जा पुग्गलं — ‘इमं खो मे पुग्गलं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति; ये च खो मे पब्बजितेन जीवितपरिक्खारा समुदानेतब्बा चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारा ते च कसिरेन समुदागच्छन्ति; यस्स चम्हि अत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो सो च मे सामञ्जत्थो भावनापारिपूरिं गच्छती’ति, तेनावुसो, पुग्गलेन सो पुग्गलो सङ्घापि अनुबन्धितब्बो न पक्कमितब्बं ।

“तत्थ यं जज्जा पुग्गलं — ‘इमं खो मे पुग्गलं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति; ये च खो मे पब्बजितेन जीवितपरिक्खारा समुदानेतब्बा चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारा ते च

अप्यकसिरेन समुदागच्छन्ति; यस्स चम्हि अत्थाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो सो च मे सामञ्जस्यो भावनापारिपूरिं गच्छतीति, तेनावुसो, पुग्गलेन सो पुग्गलो यावजीवं अनुबन्धितब्बो न पक्कमितब्बं अपि पनुज्जमानेन [पणुज्जमानेन (?)]। ‘पुग्गलोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपीति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

“‘चीवरम्पि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बं — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पीति, इति खो पनेतं वुत्तं। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा चीवरं — ‘इदं खो मे चीवरं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्तीति, एवरूपं चीवरं न सेवितब्बं। तत्थ यं जज्जा चीवरं — ‘इदं खो मे चीवरं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्तीति, एवरूपं चीवरं सेवितब्बं। ‘चीवरम्पि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बं — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पीति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

“‘पिण्डपातोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपीति, इति खो पनेतं वुत्तं। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा पिण्डपातं — ‘इमं खो मे पिण्डपातं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्तीति, एवरूपो पिण्डपातो न सेवितब्बो। तत्थ यं जज्जा पिण्डपातं — ‘इमं खो मे पिण्डपातं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्तीति, एवरूपो पिण्डपातो सेवितब्बो। ‘पिण्डपातोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपीति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

“‘सेनासनम्पि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बं — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पीति, इति खो पनेतं वुत्तं। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा सेनासनं — ‘इदं खो मे सेनासनं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्तीति, एवरूपं सेनासनं न सेवितब्बं। तत्थ यं जज्जा सेनासनं — ‘इदं खो मे सेनासनं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्तीति, एवरूपं सेनासनं सेवितब्बं। ‘सेनासनम्पि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बं — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पीति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

“‘गामनिगमोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपीति, इति खो पनेतं वुत्तं। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा गामनिगमं — ‘इमं खो मे गामनिगमं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्तीति, एवरूपो गामनिगमो न सेवितब्बो। तत्थ यं जज्जा गामनिगमं — ‘इमं खो, मे गामनिगमं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्तीति, एवरूपो गामनिगमो सेवितब्बो। ‘गामनिगमोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपीति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

“‘जनपदपदेसोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपीति, इति खो पनेतं वुत्तं। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा जनपदपदेसं — ‘इमं खो मे जनपदपदेसं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्तीति, एवरूपो जनपदपदेसो न सेवितब्बो। तत्थ यं जज्जा जनपदपदेसं — ‘इमं खो मे जनपदपदेसं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्तीति, एवरूपो जनपदपदेसो सेवितब्बो। ‘जनपदपदेसोपि, आवुसो, दुविधेन वेदितब्बो — सेवितब्बोपि असेवितब्बोपीति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं’न्ति। छट्ठं।

७. सुतवासुत्तं

७. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो सुतवा परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुतवा परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच —

“एकमिदाहं, भन्ते, समयं भगवा इधेव राजगहे विहरामि गिरिब्बजे । तत्र मे, भन्ते, भगवतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘यो सो, सुतवा [सुतव (स्या०)], भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जाविमुत्तो, अभब्बो सो पच्च ठानानि अज्झाचरितुं — अभब्बो खीणासवो भिक्खु सज्जिच्च पाणं जीविता वोरोपेतुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदातुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु मेथुनं धम्मं पटिसेवितुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सम्पजानमुसा [सम्पजानं मुसा (क० सी०)] भासितुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सन्निधिकारकं कामे परिभुज्जितुं सेय्यथापि पुब्बे अगारियभूतो’ति । कच्चि मेतं, भन्ते, भगवतो सुस्सुतं सुग्गहितं सुमनसिकतं सूपधारितं’न्ति?

“तग्घ ते एतं, सुतवा, सुस्सुतं सुग्गहितं सुमनसिकतं सूपधारितं । पुब्बे चाहं, सुतवा, एतरहि च एवं वदामि — ‘यो सो भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जाविमुत्तो, अभब्बो सो नव ठानानि अज्झाचरितुं — अभब्बो खीणासवो भिक्खु सज्जिच्च पाणं जीविता वोरोपेतुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदातुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु मेथुनं धम्मं पटिसेवितुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सम्पजानमुसा भासितुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सन्निधिकारकं कामे परिभुज्जितुं सेय्यथापि पुब्बे अगारियभूतो, अभब्बो खीणासवो भिक्खु छन्दागतिं गन्तुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु दोसागतिं गन्तुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु मोहागतिं गन्तुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु भयागतिं गन्तुं’ । पुब्बे चाहं, सुतवा, एतरहि च एवं वदामि — ‘यो सो भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जाविमुत्तो, अभब्बो सो इमानि नव ठानानि अज्झाचरितुं’न्ति । सत्तमं ।

८. सज्झसुत्तं

८. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो सज्झो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सज्झो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच —

“एकमिदाहं, भन्ते, समयं भगवा इधेव राजगहे विहरामि गिरिब्बजे । तत्र मे, भन्ते, भगवतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं — ‘यो सो, सज्झ, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जाविमुत्तो, अभब्बो सो पच्च ठानानि अज्झाचरितुं — अभब्बो खीणासवो भिक्खु सज्जिच्च पाणं जीविता वोरोपेतुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदातुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु मेथुनं धम्मं पटिसेवितुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सम्पजानमुसा भासितुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सन्निधिकारकं कामे परिभुज्जितुं सेय्यथापि पुब्बे अगारियभूतो’ति । कच्चि मेतं, भन्ते, भगवतो सुस्सुतं सुग्गहितं सुमनसिकतं सूपधारितं’न्ति?

“तग्घ ते एतं, सज्झ, सुस्सुतं सुग्गहितं सुमनसिकतं सूपधारितं । पुब्बे चाहं, सज्झ, एतरहि च एवं वदामि — ‘यो सो भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जाविमुत्तो,

अभब्बो सो नव ठानानि अज्झाचरितुं — अभब्बो खीणासवो भिक्खु सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरपेतुं...पे०... अभब्बो खीणासवो भिक्खु सन्निधिकारकं कामे परिभुज्जितुं सेय्यथापि पुब्बे अगारियभूतो, अभब्बो खीणासवो भिक्खु बुद्धं पच्चक्खातुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु धम्मं पच्चक्खातुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सङ्गं पच्चक्खातुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सिक्खं पच्चक्खातुं’ । पुब्बे चाहं, सज्झ, एतरहि च एवं वदामि — ‘यो सो भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदज्जाविमुत्तो, अभब्बो सो इमानि नव ठानानि अज्झाचरितुं’”न्ति । अट्टमं ।

९. पुग्गलसुत्तं

९. “नवयिमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे नव? अरहा, अरहत्ताय पटिपन्नो, अनागामी, अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सकदागामी, सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सोतापन्नो, सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, पुथुज्जनो — इमे खो, भिक्खवे, नव पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं”न्ति । नवमं ।

१०. आहुनेय्यसुत्तं

१०. “नवयिमे, भिक्खवे, पुग्गला आहुनेय्या पाहुनेय्या दक्खिणेय्या अज्जलिकरणीया अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमे नव? अरहा, अरहत्ताय पटिपन्नो, अनागामी, अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सकदागामी, सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सोतापन्नो, सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, गोत्रभू — इमे खो, भिक्खवे, नव पुग्गला आहुनेय्या...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति । दसमं ।

सम्बोधिबग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

सम्बोधि निस्सयो चेव, मेघिय नन्दकं बलं ।

सेवना सुतवा सज्झो, पुग्गलो आहुनेय्येन चाति ॥

२. सीहनादवग्गो

१. सीहनादसुत्तं

११. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “वुत्थो मे, भन्ते, सावत्थियं वस्सावासो । इच्छामहं, भन्ते, जनपदचारिकं पक्कमितुं”न्ति । “यस्सदानि त्वं, सारिपुत्त, कालं मज्जसी”ति । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो अज्जतरो भिक्खु अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते सारिपुत्ते भगवन्तं एतदवोच — “आयस्मा मं, भन्ते, सारिपुत्तो आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कन्तो”ति । अथ खो भगवा अज्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि

त्वं, भिक्खु, मम वचनेन सारिपुत्तं आमन्तेहि — ‘सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती’”ति । “एवं, भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती”ति । “एवमावुसो”ति खो आयस्मा सारिपुत्तो तस्स भिक्खुनो पच्चस्सोसि ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा च महामोग्गल्लानो [महामोग्गलानो (क०)] आयस्मा च आनन्दो अवापुरणं [अपापुरणं (स्या० क०)] आदाय विहारे आहिण्डन्ति [विहारेण विहारं अन्वाहिण्डन्ति (सी० पी०), विहारं आहिण्डन्ति (स्या०)] — “अभिककमथायस्मन्तो, अभिककमथायस्मन्तो! इदानीयस्मा सारिपुत्तो भगवतो सम्मुखा सीहनादं नदिस्सती”ति । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच — “इध ते, सारिपुत्त, अञ्जतरो सब्रह्मचारी खीयनधम्मं आपन्नो — ‘आयस्मा मं, भन्ते, सारिपुत्तो आसज्ज अप्पटिनिस्सज्जचारिकं पक्कन्तो’”ति ।

“यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अञ्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, पथवियं सुचिम्पि निक्खिपन्ति असुचिम्पि निक्खिपन्ति गूथगतम्पि निक्खिपन्ति मुत्तगतम्पि निक्खिपन्ति खेळगतम्पि निक्खिपन्ति पुब्बगतम्पि निक्खिपन्ति लोहितगतम्पि निक्खिपन्ति, न च तेन पथवी अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेवं खो अहं, भन्ते, पथवीसमेन चेतसा विहरामि विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अञ्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, आपस्मिं सुचिम्पि धोवन्ति असुचिम्पि धोवन्ति गूथगतम्पि... मुत्तगतम्पि... खेळगतम्पि... पुब्बगतम्पि... लोहितगतम्पि धोवन्ति, न च तेन आपो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेवं खो अहं, भन्ते, आपोसमेन चेतसा विहरामि विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अञ्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, तेजो सुचिम्पि डहति असुचिम्पि डहति गूथगतम्पि... मुत्तगतम्पि... खेळगतम्पि... पुब्बगतम्पि... लोहितगतम्पि डहति, न च तेन तेजो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेवं खो अहं, भन्ते, तेजोसमेन चेतसा विहरामि विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अञ्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, वायो सुचिम्पि उपवायति असुचिम्पि उपवायति गूथगतम्पि... मुत्तगतम्पि... खेळगतम्पि... पुब्बगतम्पि... लोहितगतम्पि उपवायति, न च तेन वायो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेवं खो अहं, भन्ते, वायोसमेन चेतसा विहरामि विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अञ्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, रजोहरणं सुचिम्पि पुञ्छति असुचिम्पि पुञ्छति गूथगतम्पि... मुत्तगतम्पि... खेळगतम्पि... पुब्बगतम्पि... लोहितगतम्पि पुञ्छति, न च तेन रजोहरणं अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेवं खो अहं, भन्ते,

रजोहरणसमेन चेतसा विहरामि विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अज्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, चण्डालकुमारको वा चण्डालकुमारिका वा कळोपिहत्यो नन्तकवासी गामं वा निगमं वा पविसन्तो नीचचित्तयेव उपट्ठपेत्वा पविसति; एवमेवं खो अहं, भन्ते, चण्डालकुमारकचण्डालकुमारिकासमेन चेतसा विहरामि विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अज्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, उसभो छिन्नविसाणो सूरतो सुदन्तो सुविनीतो रथियाय रथियं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं अन्वाहिण्डन्तो न किञ्चि हिंसति पादेन वा विसाणेन वा; एवमेवं खो अहं, भन्ते, उसभछिन्नविसाणसमेन चेतसा विहरामि विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अज्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको सीसन्हातो अहिकुणपेन वा कुक्कुरकुणपेन वा मनुस्सकुणपेन वा कण्ठे आसत्तेन अट्ठीयेय्य हरायेय्य जिगुच्छेय्य; एवमेवं खो अहं, भन्ते, इमिना पूतिकायेन अट्ठीयामि हरायामि जिगुच्छामि । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अज्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्य ।

“सेय्यथापि, भन्ते, पुरिसो मेदकथालिकं परिहरेय्य छिद्वावच्छिदं उग्घरन्तं पग्घरन्तं; एवमेवं खो अहं, भन्ते, इमं कायं परिहरामि छिद्वावच्छिदं उग्घरन्तं पग्घरन्तं । यस्स नून, भन्ते, काये कायगतासति अनुपट्ठिता अस्स, सो इध अज्जतरं सब्रह्मचारिं आसज्ज अप्पटिनिस्सज्ज चारिकं पक्कमेय्या”ति ।

अथ खो सो भिक्खु उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच — “अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, यो अहं आयस्मन्तं सारिपुत्तं असता तुच्छा मुसा अभूतेन अब्भाचिक्खिं । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिग्गण्हतु आयति संवराया”ति । “तग्घ तं [त्वं (सी० पी०)], भिक्खु, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, यो त्वं सारिपुत्तं असता तुच्छा मुसा अभूतेन अब्भाचिक्खि । यतो च खो त्वं, भिक्खु, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोसि, तं ते मयं पटिग्गण्हाम । वुड्ढिहेसा, भिक्खु, अरियस्स विनये यो अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति आयति संवरं आपज्जती”ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “खम, सारिपुत्त, इमस्स मोघपुरिसस्स, पुरा तस्स तत्थेव सत्तथा मुद्धा फलती”ति [फलस्सतीति (क० सी० स्या० पी० क०) अट्ठकथासु पन “फलतीति” इत्थेव दिस्सति] । “खमामहं, भन्ते, तस्स आयस्मतो सचे मं सो आयस्मा एवमाह — ‘खमतु च मे सो आयस्मा’”ति । पठमं ।

२. सउपादिसेससुत्तं

१२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव सावत्थियं पिण्डाय चरितुं, यंनूनाहं येन अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्य”न्ति ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तेहि अज्जतिथियेहि परिब्बाजकेहि सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

तेन खो पन समयेन तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — “यो हि कोचि, आवुसो, सउपादिसेसो कालं करोति, सब्बो सो अपरिमुत्तो निरया अपरिमुत्तो तिरच्छानयोनिया अपरिमुत्तो पेत्तिविसया अपरिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता”ति । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दि नप्पटिक्कोसि । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कामि — “भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामी”ति । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसिं । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अतिप्पगो खो ताव सावत्थियं पिण्डाय चरितुं; यंनूनाहं येन अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्य’न्ति । अथ खो अहं, भन्ते, येन अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तेहि अज्जतिथियेहि परिब्बाजकेहि सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । तेन खो पन समयेन तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — ‘यो हि कोचि, आवुसो, सउपादिसेसो कालं करोति, सब्बो सो अपरिमुत्तो निरया अपरिमुत्तो तिरच्छानयोनिया अपरिमुत्तो पेत्तिविसया अपरिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता’ति । अथ खो अहं, भन्ते, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दि नप्पटिक्कोसिं । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिं — ‘भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामी’”ति ।

“के च [केचि (स्या० पी०), ते च (क०)], सारिपुत्त, अज्जतिथिया परिब्बाजका बाला अब्यत्ता, के च [केचि (स्या० पी० क०) अ० नि० ६.४४ पाळिया संसन्देतब्बं] सउपादिसेसं वा ‘सउपादिसेसो’ति जानिस्सन्ति, अनुपादिसेसं वा ‘अनुपादिसेसो’ति जानिस्सन्ति”!

“नवयिमे, सारिपुत्त, पुग्गला सउपादिसेसा कालं कुरुमाना परिमुत्ता निरया परिमुत्ता तिरच्छानयोनिया परिमुत्ता पेत्तिविसया परिमुत्ता अपायदुग्गतिविनिपाता । कतमे नव? इध, सारिपुत्त, एकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं परिपूरकारी, पज्जाय मत्तसो कारी । सो पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति । अयं, सारिपुत्त, पठमो पुग्गलो सउपादिसेसो कालं कुरुमानो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“पुन चपरं, सारिपुत्त, इधेकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं परिपूरकारी, पज्जाय मत्तसो कारी । सो पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया उपहच्चपरिनिब्बायी होति...पे०... असङ्खारपरिनिब्बायी होति...पे०... ससङ्खारपरिनिब्बायी होति...पे०... उद्धंसोतो होति अकनिट्ठगामी । अयं, सारिपुत्त, पज्चमो पुग्गलो सउपादिसेसो कालं कुरुमानो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“पुन चपरं, सारिपुत्त, इधेकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं मत्तसो कारी, पज्जाय मत्तसो कारी ।

सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति । अयं, सारिपुत्त, छट्ठो पुग्गलो सउपादिसेसो कालं कुरुमानो परिमुत्तो निरया...पे०... परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“पुन चपरं, सारिपुत्त, इधेकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं मत्तसो कारी, पज्जाय मत्तसो कारी । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया एकबीजी होति, एकंयेव मानुसकं भवं निब्बत्तेत्वा दुक्खस्सन्तं करोति । अयं, सारिपुत्त, सत्तमो पुग्गलो सउपादिसेसो कालं कुरुमानो परिमुत्तो निरया...पे०... परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“पुन चपरं, सारिपुत्त, इधेकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं मत्तसो कारी, पज्जाय मत्तसो कारी । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया कोलंकोलो होति, द्वे वा तीणि वा कुलानि सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । अयं, सारिपुत्त, अट्ठमो पुग्गलो सउपादिसेसो कालं कुरुमानो परिमुत्तो निरया...पे०... परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“पुन चपरं, सारिपुत्त, इधेकच्चो पुग्गलो सीलेसु परिपूरकारी होति, समाधिस्मिं मत्तसो कारी, पज्जाय मत्तसो कारी । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सत्तक्खत्तुपरमो होति, सत्तक्खत्तुपरमं देवे च मनुस्से च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । अयं, सारिपुत्त, नवमो पुग्गलो सउपादिसेसो कालं कुरुमानो परिमुत्तो निरया परिमुत्तो तिरच्छानयोनिया परिमुत्तो पेत्तिविसया परिमुत्तो अपायदुग्गतिविनिपाता ।

“के च, सारिपुत्त, अज्जतिथिया परिब्बाजका बाला अब्यत्ता, के च सउपादिसेसं वा ‘सउपादिसेसो’ति जानिस्सन्ति, अनुपादिसेसं वा ‘अनुपादिसेसो’ति जानिस्सन्ति! इमे खो, सारिपुत्त, नव पुग्गला सउपादिसेसा कालं कुरुमाना परिमुत्ता निरया परिमुत्ता तिरच्छानयोनिया परिमुत्ता पेत्तिविसया परिमुत्ता अपायदुग्गतिविनिपाता । न तावायं, सारिपुत्त, धम्मपरियायो पटिभासि भिक्खून् भिक्खुनीन् उपासकानं उपासिकानं । तं किस्स हेतु? मायिमं धम्मपरियायं सुत्वा पमादं आहरिंसूति [आहरिंसु (सी० पी०)] । अपि च मया [अपि चायं (?)], सारिपुत्त, धम्मपरियायो पज्हाधिप्पायेन भासितो’ति । दुतियं ।

३. कोट्टिकसुत्तं

१३. अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको [महाकोट्टितो (सी० स्या० पी०)] येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, ‘यं कम्मं दिट्ठधम्मवेदनीयं, तं मे कम्मं सम्परायवेदनीयं होतू’ति, एतस्स अत्थाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति? “नो हिदं, आवुसो” ।

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, ‘यं कम्मं सुखवेदनीयं [सुखवेदनियं (क०) म० नि० ३.८ पस्सितब्बं], तं मे कम्मं दुक्खवेदनीयं [दुक्खवेदनियं (क०)] होतू’ति, एतस्स अत्थाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति? “नो हिदं, आवुसो” ।

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, ‘यं कम्मं सुखवेदनीयं [सुखवेदनियं (क०) म० नि० ३.८ पस्सितब्बं], तं मे कम्मं दुक्खवेदनीयं [दुक्खवेदनियं (क०)] होतू’ति, एतस्स अत्थाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति? “नो हिदं, आवुसो” ।

“किं पनावुसो, सारिपुत्त, ‘यं कम्मं दुक्खवेदनीयं, तं मे कम्मं सुखवेदनीयं होतू’ति, एतस्स अत्थाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती’ति? “नो हिदं, आवुसो” ।

“किं पनावुसो सारिपुत्त, यं कम्मं अप्पवेदनीयं तं मे कम्मं बहुवेदनीयं होतूति, एतस्स अत्थाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती”ति, इति पुट्ठो समानो ‘नो हिदं, आवुसो’ति वदेसि ।

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, यं कम्मं वेदनीयं तं मे कम्मं अवेदनीयं होतूति, एतस्स अत्थाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती”ति, इति पुट्ठो समानो ‘नो हिदं, आवुसो’ति वदेसि ।

“किं पनावुसो सारिपुत्त, यं कम्मं अवेदनीयं तं मे कम्मं वेदनीयं होतूति, एतस्स अत्थाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती”ति, इति पुट्ठो समानो ‘नो हिदं, आवुसो’ति वदेसि । अथ किमत्थं चरहावुसो, भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती”ति?

“यं ख्वस्स [यं खो (क०)], आवुसो, अज्जातं अदिट्ठं अप्पत्तं असच्छिकतं अनभिसमेतं, तस्स जाणाय दस्सनाय पत्तिया सच्छिकिरियाय अभिसमयाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती”ति [वुस्सति (स्या०)] । (“किं पनस्सावुसो, अज्जातं अदिट्ठं अप्पत्तं असच्छिकतं अनभिसमेतं, यस्स जाणाय दस्सनाय पत्तिया सच्छिकिरियाय अभिसमयाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती”ति?) [( ) स्या० क० पोत्थकेसु नत्थि] “इदं दुक्खं”न्ति ख्वस्स [खो यं (क०)], आवुसो, अज्जातं अदिट्ठं अप्पत्तं असच्छिकतं अनभिसमेतं । तस्स जाणाय दस्सनाय पत्तिया सच्छिकिरियाय अभिसमयाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति । अयं ‘दुक्खसमुदयो’ति ख्वस्स, आवुसो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति ख्वस्स, आवुसो...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति ख्वस्स, आवुसो, अज्जातं अदिट्ठं अप्पत्तं असच्छिकतं अनभिसमेतं । तस्स जाणाय दस्सनाय पत्तिया सच्छिकिरियाय अभिसमयाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति । इदं ख्वस्स [इति खो यं (क०)], आवुसो, अज्जातं अदिट्ठं अप्पत्तं असच्छिकतं अनभिसमेतं । तस्स [यस्स (?)] जाणाय दस्सनाय पत्तिया सच्छिकिरियाय अभिसमयाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती”ति । ततियं ।

४. समिद्धिसुत्तं

१४. अथ खो आयस्मा समिद्धि येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं समिद्धि आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “किमारम्मणा, समिद्धि, पुरिसस्स सङ्कप्पवितक्का उप्पज्जन्ती”ति? “नामरूपारम्मणा, भन्ते”ति । “ते पन, समिद्धि, क्व नानत्तं गच्छन्ती”ति? “धातूसु, भन्ते”ति । “ते पन, समिद्धि, किंसमुदया”ति? “फस्ससमुदया, भन्ते”ति । “ते पन, समिद्धि, किंसमोसरणा”ति? “वेदनासमोसरणा, भन्ते”ति । “ते पन, समिद्धि, किंपमुखा”ति? “समाधिप्पमुखा, भन्ते”ति । “ते पन, समिद्धि, किंअधिपतेय्या”ति? “सताधिपतेय्या, भन्ते”ति । “ते पन, समिद्धि, किंउत्तरा”ति? “पञ्जुत्तरा, भन्ते”ति । “ते पन, समिद्धि, किंसारा”ति? “विमुत्तिसारा, भन्ते”ति । “ते पन, समिद्धि, किंओगधा”ति? “अमतोगधा, भन्ते”ति ।

“किमारम्मणा, समिद्धि, पुरिसस्स सङ्कप्पवितक्का उप्पज्जन्ती”ति, इति पुट्ठो समानो ‘नामरूपारम्मणा, भन्ते’ति वदेसि । ‘ते पन, समिद्धि, क्व नानत्तं गच्छन्ती’ति, इति पुट्ठो समानो ‘धातूसु, भन्ते’ति वदेसि । ‘ते पन, समिद्धि, किंसमुदया’ति, इति पुट्ठो समानो ‘फस्ससमुदया, भन्ते’ति वदेसि । ‘ते पन, समिद्धि, किंसमोसरणा’ति, इति पुट्ठो समानो ‘वेदनासमोसरणा, भन्ते’ति वदेसि । ‘ते पन, समिद्धि, किंपमुखा’ति, इति पुट्ठो समानो ‘समाधिप्पमुखा, भन्ते’ति वदेसि । ‘ते पन, समिद्धि, किंअधिपतेय्या’ति, इति पुट्ठो समानो ‘सताधिपतेय्या, भन्ते’ति वदेसि । ‘ते पन, समिद्धि, किंउत्तरा’ति, इति पुट्ठो समानो ‘पञ्जुत्तरा, भन्ते’ति वदेसि । ‘ते पन, समिद्धि, किंसारा’ति, इति पुट्ठो समानो ‘विमुत्तिसारा, भन्ते’ति वदेसि । ‘ते पन, समिद्धि, किंओगधा’ति, इति पुट्ठो समानो ‘अमतोगधा, भन्ते’ति वदेसि । साधु साधु, समिद्धि! साधु खो त्वं, समिद्धि,

पुट्टो [पज्जं (सी० स्या० पी०)] पुट्टो विस्सज्जेसि, तेन च मा मज्जी”ति । चतुत्थं ।

५. गण्डसुत्तं

१५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गण्डो अनेकवस्सगणिको । तस्सस्सु गण्डस्स नव वणमुखानि नव अभेदनमुखानि । ततो यं किञ्चि पग्घरेय्य — असुचियेव पग्घरेय्य, दुग्गन्धंयेव पग्घरेय्य, जेगुच्छियंयेव [जेगुच्छियेव (क०)] पग्घरेय्य; यं किञ्चि पसवेय्य — असुचियेव पसवेय्य, दुग्गन्धंयेव पसवेय्य, जेगुच्छियंयेव पसवेय्य ।

“गण्डोति खो, भिक्खवे, इमस्सेतं चातुमहाभूतिकस्स [चातुम्महाभूतिकस्स (सी० स्या० पी०)] कायस्स अधिवचनं मातापेत्तिकसम्भवस्स ओदनकुम्मासूपचयस्स अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धंसनधम्मस्स । तस्सस्सु गण्डस्स नव वणमुखानि नव अभेदनमुखानि । ततो यं किञ्चि पग्घरति — असुचियेव पग्घरति, दुग्गन्धंयेव पग्घरति, जेगुच्छियंयेव पग्घरति; यं किञ्चि पसवति — असुचियेव पसवति, दुग्गन्धंयेव पसवति, जेगुच्छियंयेव पसवति । तस्मातिह, भिक्खवे, इमस्मिं काये निब्बिन्दथा”ति । पञ्चमं ।

६. सज्जासुत्तं

१६. “नवयिमा, भिक्खवे, सज्जा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा अमतोगथा अमतपरियोसाना । कतमा नव? असुभसज्जा, मरणसज्जा, आहारे पटिकूलसज्जा [पटिकूलसज्जा (सी० स्या० पी०)], सब्बलोके अनभिरतसज्जा [अनभिरतिसज्जा (क०) अ० नि० ५.१२१-१२२], अनिच्चसज्जा, अनिच्चे दुक्खसज्जा, दुक्खे अनत्तसज्जा, पहानसज्जा, विरागसज्जा — इमा खो, भिक्खवे, नव सज्जा, भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा अमतोगथा अमतपरियोसाना”ति । छट्ठं ।

७. कुलसुत्तं

१७. “नवहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतं कुलं अनुपगन्त्वा वा नालं उपगन्तुं, उपगन्त्वा वा नालं निसीदितुं । कतमेहि नवहि? न मनापेन पच्चुट्ठेन्ति, न मनापेन अभिवादेन्ति, न मनापेन आसनं देन्ति, सन्तमस्स परिगुहन्ति, बहुकम्पि थोकं देन्ति, पणीतम्पि लूखं देन्ति, असक्कच्चं देन्ति नो सक्कच्चं, न उपनिसीदन्ति धम्मस्सवनाय, भासितमस्स न सुस्सूसन्ति । इमेहि खो, भिक्खवे, नवहङ्गेहि समन्नागतं कुलं अनुपगन्त्वा वा नालं उपगन्तुं उपगन्त्वा वा नालं निसीदितुं ।

“नवहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतं कुलं अनुपगन्त्वा वा अलं उपगन्तुं, उपगन्त्वा वा अलं निसीदितुं । कतमेहि नवहि? मनापेन पच्चुट्ठेन्ति, मनापेन अभिवादेन्ति, मनापेन आसनं देन्ति, सन्तमस्स न परिगुहन्ति, बहुकम्पि बहुकं देन्ति, पणीतम्पि पणीतं देन्ति, सक्कच्चं देन्ति नो असक्कच्चं, उपनिसीदन्ति धम्मस्सवनाय, भासितमस्स सुस्सूसन्ति । इमेहि खो, भिक्खवे, नवहङ्गेहि समन्नागतं कुलं अनुपगन्त्वा वा अलं उपगन्तुं, उपगन्त्वा वा अलं निसीदितुं”न्ति । सत्तमं ।

८. नवङ्गुपोसथसुत्तं

१८. “नवहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो उपोसथो उपवुत्थो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो । कथं उपवुत्थो च, भिक्खवे, नवहङ्गेहि समन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो? इध,

भिक्षवे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यावजीवं अरहन्तो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरता निहितदण्डा निहितसत्था लज्जी दयापन्ना सब्बपाणभूतहितानुकम्पिनो विहरन्ति; अहम्पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरामि । इमिनापङ्गेन [इमिनापि अङ्गेन (क० सी०)] अरहतं अनुकरोमि; उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती’ति । इमिना पठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति...पे० ... ।

“‘यावजीवं अरहन्तो उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरता नीचसेय्यं कप्पेन्ति — मञ्चके वा तिणसन्धारके वा; अहम्पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरतो नीचसेय्यं कप्पेमि — मञ्चके वा तिणसन्धारके वा । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि; उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती’ति । इमिना अट्टमेन अङ्गेन समन्नागतो होति ।

“‘मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन [अब्बापज्जेन (क०), अब्बाबज्जेन (?)] फरित्वा विहरति । इमिना नवमेन अङ्गेन समन्नागतो होति । एवं उपवुत्थो खो, भिक्षवे, नवहङ्गेहि समन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो’ति । अट्ठमं ।

९. देवतासुत्तं

१९. “इमञ्च, भिक्षवे, रत्तिं सम्बहुला देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो, भिक्षवे, ता देवता मं एतदवोचुं — ‘उपसङ्कमिंसु नो, भन्ते, पुब्बे मनुस्सभूतानं पब्बजिता अगारानि । ते मयं, भन्ते, पच्चुट्ठिम्ह, नो च खो अभिवादिम्ह । ता मयं, भन्ते, अपरिपुण्णकम्मन्ता विप्पटिसारिनियो पच्चानुतापिनियो हीनं कायं उपपन्ना’”ति ।

“अपरापि मं, भिक्षवे, सम्बहुला देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘उपसङ्कमिंसु नो, भन्ते, पुब्बे मनुस्सभूतानं पब्बजिता अगारानि । ते मयं, भन्ते, पच्चुट्ठिम्ह अभिवादिम्ह [पच्चुट्ठिम्ह च अभिवादिम्ह च (स्या०)], नो च तेसं आसनं अदम्ह । ता मयं, भन्ते, अपरिपुण्णकम्मन्ता विप्पटिसारिनियो पच्चानुतापिनियो हीनं कायं उपपन्ना’”ति ।

“अपरापि मं, भिक्षवे, सम्बहुला देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘उपसङ्कमिंसु नो, भन्ते, पुब्बे मनुस्सभूतानं पब्बजिता अगारानि । ते मयं, भन्ते, पच्चुट्ठिम्ह अभिवादिम्ह [पच्चुट्ठिम्ह च अभिवादिम्ह च (स्या०)] आसनं [आसनञ्च (सी० स्या०)] अदम्ह, नो च खो यथासत्ति यथाबलं संविभजिम्ह...पे०... यथासत्ति यथाबलं [यथाबलं च (?)] संविभजिम्ह, नो च खो उपनिसीदिम्ह धम्मस्सवनाय...पे०... उपनिसीदिम्ह [उपनिसीदिम्ह च (स्या०)] धम्मस्सवनाय, नो च खो ओहितसोता धम्मं सुणिम्ह...पे०... ओहितसोता च धम्मं सुणिम्ह, नो च खो सुत्वा धम्मं धारयिम्ह...पे०... सुत्वा च धम्मं धारयिम्ह, नो च खो धातानं धम्मनं अत्थं उपपरिक्खिम्ह...पे०... धातानञ्च धम्मनं अत्थं उपपरिक्खिम्ह, नो च खो अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मनुधम्मं पटिपज्जिम्ह । ता मयं, भन्ते, अपरिपुण्णकम्मन्ता विप्पटिसारिनियो पच्चानुतापिनियो हीनं कायं उपपन्ना’”ति ।

“अपरापि मं, भिक्षवे, सम्बहुला देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘उपसङ्कमिंसु नो, भन्ते, पुब्बे मनुस्सभूतानं

पब्बजिता अगारानि । ते मयं, भन्ते, पच्चुट्ठिम्ह अभिवादिम्ह [पच्चुट्ठिम्ह च अभिवादिम्ह च (स्या०)], आसनं [आसनञ्च (सी० स्या०)] अदम्ह, यथासत्ति यथाबलं [यथाबलं च (?)] संविभजिम्ह, उपनिसीदिम्ह [उपनिसीदिम्ह च (स्या०)] धम्मस्सवनाय, ओहितसोता च धम्मं सुणिम्ह, सुत्वा च धम्मं धारयिम्ह, धातानञ्च धम्मानं अत्थं उपपरिक्खिम्ह, अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मं [धम्मानुधम्मञ्च (?)] पटिपज्जिम्ह । ता मयं, भन्ते, परिपुण्णकम्मन्ता अविष्पटिसारिनियो अपच्चानुतापिनियो पणीतं कायं उपपन्ना'ति । एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि एतानि सुज्जागारानि । ज्ञायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा पच्छा विष्पटिसारिनो अहुवत्थ सेय्यथापि ता पुरिमिका देवता'ति । नवमं ।

१०. वेलामसुत्तं

२०. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच —

“अपि नु ते, गहपति, कुले दानं दीयती'ति? “दीयति मे, भन्ते, कुले दानं; तज्ज खो लूखं कणाजकं बिळङ्गदुतिय'न्ति । “लूखञ्चेपि [लूखं वापि (स्या०), लूखञ्चापि (क०)], गहपति, दानं देति पणीतं वा; तज्ज असक्कच्चं देति, अचित्तीकत्वा [अचित्तिं कत्वा (क०), अपचित्तिं कत्वा (स्या०), अचित्तिक्त्वा (पी०)] देति, असहत्था देति, अपविद्धं [अपविद्धं (स्या०)] देति, अनागमनदिट्ठिको देति । यत्थ यत्थ तस्स तस्स दानस्स विपाको निब्बत्तति, न उळाराय भत्तभोगाय चित्तं नमति, न उळाराय वत्थभोगाय चित्तं नमति, न उळाराय यानभोगाय चित्तं नमति, न उळारेसु पञ्चसु कामगुणेषु भोगाय चित्तं नमति । येपिस्स ते होन्ति पुत्ताति वा दाराति वा दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा, तेपि न सुस्सूसन्ति न सोतं ओदहन्ति न अज्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति । तं किस्स हेतु? एवज्हेतं [एवज्हेतं (स्या० क०)], गहपति, होति असक्कच्चं कतानं कम्मानं विपाको' ।

“लूखञ्चेपि, गहपति, दानं देति पणीतं वा; तज्ज सक्कच्चं देति, चित्तीकत्वा देति, सहत्था देति, अनपविद्धं देति, आगमनदिट्ठिको देति । यत्थ यत्थ तस्स तस्स दानस्स विपाको निब्बत्तति, उळाराय भत्तभोगाय चित्तं नमति, उळाराय वत्थभोगाय चित्तं नमति, उळाराय यानभोगाय चित्तं नमति, उळारेसु पञ्चसु कामगुणेषु भोगाय चित्तं नमति । येपिस्स ते होन्ति पुत्ताति वा दाराति वा दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा, तेपि सुस्सूसन्ति सोतं ओदहन्ति अज्जा चित्तं उपट्ठपेन्ति । तं किस्स हेतु? एवज्हेतं, गहपति, होति सक्कच्चं कतानं कम्मानं विपाको ।

“भूतपुब्बं, गहपति, वेलामो नाम ब्राह्मणो अहोसि । सो एवरूपं दानं अदासि महादानं । चतुरासीति सुवण्णपातिसहस्सानि अदासि रूपियपूरानि, चतुरासीति रूपियपातिसहस्सानि अदासि सुवण्णपूरानि, चतुरासीति कंसपातिसहस्सानि अदासि हिरज्जपूरानि, चतुरासीति हत्थिसहस्सानि अदासि सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णधजानि हेमजालप्पटिच्छन्नानि [हेमजालसञ्चन्नानि (सी० पी०)], चतुरासीति रथसहस्सानि अदासि सीहचम्मपरिवारानि ब्यग्घचम्मपरिवारानि दीपिचम्मपरिवारानि पण्डुकम्बलपरिवारानि सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णधजानि हेमजालप्पटिच्छन्नानि, चतुरासीति धेनुसहस्सानि अदासि दुकूलसन्धनानि [दुकूलसन्दस्सनानि (सी०), दुकूलसण्ठनानि (स्या०), दुकूलसन्धनानि (पी०), दुहसन्दनानि (दी० नि० २.२६३), दुकूलसन्दनानि (तत्थ पाठन्तरं)] कंसूपधारणानि, चतुरासीति कज्जासहस्सानि अदासि आमुत्तमणिकुण्डलायो [आमुक्कमणिकुण्डलायो (?)], चतुरासीति पल्लङ्कसहस्सानि अदासि गोनकत्थतानि पटिकत्थतानि पटलिकत्थतानि कदलिमिगपवरपच्चत्थरणानि सउत्तरच्छदानि

उभतोलोहितकूपधानानि, चतुरासीति वत्थकोटिसहस्सानि अदासि खोमसुखुमानं कोसेय्यसुखुमानं कम्बलसुखुमानं कप्पासिकसुखुमानं, को पन वादो अन्नस्स पानस्स खज्जस्स भोज्जस्स लेय्यस्स पेय्यस्स, नज्जो मज्जे विस्सन्दन्ति [विस्सन्दन्ति (सी० पी०)] ।

“सिया खो पन ते, गहपति, एवमस्स — ‘अज्जो नून तेन समयेन वेलामो ब्राह्मणो अहोसि, सो [यो (?)] तं दानं अदासि महादानं’न्ति । न खो पनेतं, गहपति, एवं दट्ठब्बं । अहं तेन समयेन वेलामो ब्राह्मणो अहोसिं । अहं तं दानं अदासिं महादानं । तस्मिं खो पन, गहपति, दाने न कोचि दक्खिणेय्यो अहोसि, न तं कोचि दक्खिणं विसोधेति ।

“यं, गहपति, वेलामो ब्राह्मणो दानं अदासि महादानं, यो चेकं दिट्ठिसम्पन्नं भोजेय्य, इदं ततो महप्फलतरं ।

( ) [(यज्ज गहपति वेलामो ब्राह्मणो दानं अदासि महादानं) (सी० पी०)] “यो च सतं दिट्ठिसम्पन्नानं भोजेय्य, यो चेकं सकदागामिं भोजेय्य, इदं ततो महप्फलतरं ।

( ) [(यज्ज गहपति वेलामो ब्राह्मणो दानं अदासि महादानं) (सी० पी०)] “यो च सतं सकदागामीनं भोजेय्य, यो चेकं अनागामिं भोजेय्य... पे०... यो च सतं अनागामीनं भोजेय्य, यो चेकं अरहन्तं भोजेय्य... यो च सतं अरहन्तानं भोजेय्य, यो चेकं पच्चेकबुद्धं भोजेय्य ... यो च सतं पच्चेकबुद्धानं भोजेय्य, यो च तथागतं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं भोजेय्य... यो च बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं भोजेय्य... यो च चातुहिसं सङ्घं उद्दिस्स विहारं कारापेय्य... यो च पसन्नचित्तो बुद्धज्ज धम्मज्ज सङ्गज्ज सरणं गच्छेय्य... यो च पसन्नचित्तो सिक्खापदानि समादियेय्य — पाणातिपाता वेरमणिं, अदिन्नादाना वेरमणिं, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिं, मुसावादा वेरमणिं, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणिं, यो च अन्तमसो गन्धोहनमत्तम्पि [गन्धूहनमत्तम्पि (सी०), गद्दूहनमत्तम्पि (स्या० पी०) म० नि० ३.२११] मेत्तचित्तं भावेय्य, ( ) [(यो च अच्छरासङ्घातमत्तम्पि अनिच्चसज्जं भावेय्य) (क०)] इदं ततो महप्फलतरं ।

“यज्ज, गहपति, वेलामो ब्राह्मणो दानं अदासि महादानं, यो चेकं दिट्ठिसम्पन्नं भोजेय्य... यो च सतं दिट्ठिसम्पन्नानं भोजेय्य, यो चेकं सकदागामिं भोजेय्य... यो च सतं सकदागामीनं भोजेय्य, यो चेकं अनागामिं भोजेय्य... यो च सतं अनागामीनं भोजेय्य, यो चेकं अरहन्तं भोजेय्य... यो च सतं अरहन्तानं भोजेय्य, यो चेकं पच्चेकबुद्धं भोजेय्य... यो च सतं पच्चेकबुद्धानं भोजेय्य, यो च तथागतं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं भोजेय्य... यो च बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं भोजेय्य, यो च चातुहिसं सङ्घं उद्दिस्स विहारं कारापेय्य... यो च पसन्नचित्तो बुद्धज्ज धम्मज्ज सङ्गज्ज सरणं गच्छेय्य, यो च पसन्नचित्तो सिक्खापदानि समादियेय्य — पाणातिपाता वेरमणिं... सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणिं, यो च अन्तमसो गन्धोहनमत्तम्पि मेत्तचित्तं भावेय्य, यो च अच्छरासङ्घातमत्तम्पि अनिच्चसज्जं भावेय्य, इदं ततो महप्फलतरं’न्ति । दसमं ।

सीहनादवग्गो दुत्तियो ।

तस्सुद्धानं —

नादो सउपादिसेसो च, कोट्टिकेन समिद्धिना ।

गण्डसज्जा कुलं मेत्ता, देवता वेलामेन चाति ॥

३. सत्तावासवग्गो

१. तिठानसुत्तं

२१. “तीहि, भिक्खवे, ठानेहि उत्तरकुरुका मनुस्सा देवे च तावतिंसे अधिगगण्हन्ति जम्बुदीपके च मनुस्से । कतमेहि तीहि? अममा, अपरिग्गहा, नियतायुका, विसेसगुणा [विसेसभुनो (सी० स्या० पी०)] – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि ठानेहि उत्तरकुरुका मनुस्सा देवे च तावतिंसे अधिगगण्हन्ति जम्बुदीपके च मनुस्से ।

“तीहि, भिक्खवे, ठानेहि देवा तावतिंसा उत्तरकुरुके च मनुस्से अधिगगण्हन्ति जम्बुदीपके च मनुस्से । कतमेहि तीहि? दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि ठानेहि देवा तावतिंसा उत्तरकुरुके च मनुस्से अधिगगण्हन्ति जम्बुदीपके च मनुस्से ।

[कथा० २७१] “तीहि, भिक्खवे, ठानेहि जम्बुदीपका मनुस्सा उत्तरकुरुके च मनुस्से अधिगगण्हन्ति देवे च तावतिंसे । कतमेहि तीहि? सूरा, सतिमन्तो, इध ब्रह्मचरियवासो – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि ठानेहि जम्बुदीपका मनुस्सा उत्तरकुरुके च मनुस्से अधिगगण्हन्ति देवे च तावतिंसे”ति । पठमं ।

२. अस्सखळुङ्कसुत्तं

२२. [अ० नि० ३.१४१] “तयो च, भिक्खवे, अस्सखळुङ्के देसेस्सामि तयो च पुरिसखळुङ्के तयो च अस्सपरस्से [अस्ससदस्से (सी० स्या० पी०) अ० नि० ३.१४२] तयो च पुरिसपरस्से [पुरिससदस्से (सी० स्या० पी०)] तयो च भद्दे अस्साजानीये तयो च भद्दे पुरिसाजानीये । तं सुणाथ ।

“कतमे च, भिक्खवे, तयो अस्सखळुङ्का? इध, भिक्खवे, एकच्चो अस्सखळुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अस्सखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अस्सखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अस्सखळुङ्का ।

“कतमे च, भिक्खवे, तयो पुरिसखळुङ्का? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो न आरोहपरिणाहसम्पन्नो? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पज्झं पुट्ठो संसादेति [संसारंति (क०) अ० निआ० १.३.१४१], नो विस्सज्जेति । इदमस्स न वण्णस्मिं वदामि । न खो पन लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं

खो, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पज्झं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । न खो पन लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पज्झं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । लाभी खो पन होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुरिसखळुङ्का ।

“कतमे च, भिक्खवे, तयो अस्सपरस्सा? इध, भिक्खवे, एकच्चो अस्सपरस्सो...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अस्सपरस्सा ।

“कतमे च, भिक्खवे, तयो पुरिसपरस्सा? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसपरस्सो...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पज्झं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । लाभी खो पन होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुरिसपरस्सा ।

“कतमे च, भिक्खवे, तयो भद्दा अस्साजानीया? इध, भिक्खवे, एकच्चो भद्दो अस्साजानीयो...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो भद्दा अस्साजानीया ।

“कतमे च, भिक्खवे, तयो भद्दा पुरिसाजानीया? इध, भिक्खवे, एकच्चो भद्दो पुरिसाजानीयो...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भद्दो पुरिसाजानीयो...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पज्झं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । लाभी खो पन होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स

आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, भद्दो पुरिसाजानीयो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो भद्दा पुरिसाजानीया”ति । दुतियं ।

३. तण्हामूलकसुत्तं

२३. [दी० नि० २.१०३] “नव, भिक्खवे, तण्हामूलके धम्मे देसेस्सामि, तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, नव तण्हामूलका धम्मा? तण्हं पटिच्च परियेसना, परियेसनं पटिच्च लाभो, लाभं पटिच्च विनिच्छयो, विनिच्छयं पटिच्च छन्दरागो, छन्दरागं पटिच्च अज्झोसानं, अज्झोसानं पटिच्च परिग्गहो, परिग्गहं पटिच्च मच्छरियं, मच्छरियं पटिच्च आरक्खो, आरक्खाधिकरणं दण्डादानं सत्थादानं कलहविग्गहविवादतुवंतुवंपेसुज्जमुसावादा अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति । इमे खो, भिक्खवे, नव तण्हामूलका धम्मा”ति । ततियं ।

४. सत्तावाससुत्तं

२४. [दी० नि० ३.३४१] “नवयिमे, भिक्खवे, सत्तावासा । कतमे नव? सन्ति, भिक्खवे, सत्ता नानत्तकाया नानत्तसज्जिनो, सेय्यथापि मनुस्सा, एकच्चे च देवा, एकच्चे च विनिपातिका । अयं पठमो सत्तावासो ।

“सन्ति, भिक्खवे, सत्ता नानत्तकाया एकत्तसज्जिनो, सेय्यथापि देवा ब्रह्मकायिका पठमाभिनिब्बत्ता । अयं दुतियो सत्तावासो ।

“सन्ति, भिक्खवे, सत्ता एकत्तकाया नानत्तसज्जिनो, सेय्यथापि देवा आभस्सरा । अयं ततियो सत्तावासो ।

“सन्ति, भिक्खवे, सत्ता एकत्तकाया एकत्तसज्जिनो, सेय्यथापि देवा सुभकिण्हा । अयं चतुत्थो सत्तावासो ।

“सन्ति, भिक्खवे, सत्ता असज्जिनो अप्पटिसंवेदिनो, सेय्यथापि देवा असज्जसत्ता । अयं पञ्चमो सत्तावासो ।

“सन्ति, भिक्खवे, सत्ता सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनूपगा । अयं छट्ठो सत्तावासो ।

“सन्ति, भिक्खवे, सत्ता सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनूपगा । अयं सत्तमो सत्तावासो ।

“सन्ति, भिक्खवे, सत्ता सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनूपगा । अयं अट्ठमो सत्तावासो ।

“सन्ति, भिक्खवे, सत्ता सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनूपगा । अयं नवमो सत्तावासो । इमे खो, भिक्खवे, नव सत्तावासा”ति । चतुत्थं ।

५. पज्जासुत्तं

भिक्षुनो कल्लं वेय्याकरणाय — खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी”ति ।
एवञ्च खो, आवुसो चन्दिकापुत्त, देवदत्तो भिक्षुनं धम्मं देसेति — “यतो खो, आवुसो, भिक्षुनो चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति, तस्सेतं भिक्षुनो कल्लं वेय्याकरणाय — खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी”ति ।

“कथञ्च, आवुसो, भिक्षुनो चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति? ‘वीतरागं मे चित्तं’न्ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति; ‘वीतदोसं मे चित्तं’न्ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति; ‘वीतमोहं मे चित्तं’न्ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति; ‘असरागधम्मं मे चित्तं’न्ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति; ‘असदोसधम्मं मे चित्तं’न्ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति; ‘असमोहधम्मं मे चित्तं’न्ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति; ‘अनावत्तिधम्मं मे चित्तं कामभवाया’ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति; ‘अनावत्तिधम्मं मे चित्तं रूपभवाया’ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति; ‘अनावत्तिधम्मं मे चित्तं अरूपभवाया’ति चेतसा चित्तं सुपरिचितं होति । एवं सम्मा विमुत्तचित्तस्स खो, आवुसो, भिक्षुनो भुसा चेपि चक्खुविज्जेय्या रूपा चक्खुस्स आपाथं आगच्छन्ति, नेवस्स चित्तं परियादियन्ति; अमिस्सीकतमेवस्स चित्तं होति ठितं आनेज्जप्पत्तं, वयं चस्सानुपस्सति ।

“सेय्यथापि, आवुसो, सिलायूपो सोळसकुक्कुको । तस्सस्सु अट्ठ कुक्कू हेट्ठा नेमङ्गमा, अट्ठ कुक्कू उपरि नेमस्स । अथ पुरत्थिमाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य भुसा वातवुट्ठि, नेव नं सङ्कम्पेय्य न सम्पवेधेय्य; अथ पच्छिमाय... अथ उत्तराय... अथ दक्खिणाय चेपि दिसाय आगच्छेय्य भुसा वातवुट्ठि, नेव नं सङ्कम्पेय्य न सम्पवेधेय्य । तं किस्स हेतु? गम्भीरत्ता, आवुसो, नेमस्स, सुनिखातत्ता सिलायूपस्स । एवमेवं खो, आवुसो, सम्मा विमुत्तचित्तस्स भिक्षुनो भुसा चेपि चक्खुविज्जेय्या रूपा चक्खुस्स आपाथं आगच्छन्ति, नेवस्स चित्तं परियादियन्ति; अमिस्सीकतमेवस्स चित्तं होति ठितं आनेज्जप्पत्तं, वयं चस्सानुपस्सति ।

“भुसा चेपि सोतविज्जेय्या सद्दा... घानविज्जेय्या गन्धा... जिह्वाविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोडुब्बा... मनोविज्जेय्या धम्मा मनस्स आपाथं आगच्छन्ति, नेवस्स चित्तं परियादियन्ति; अमिस्सीकतमेवस्स चित्तं होति ठितं आनेज्जप्पत्तं, वयं चस्सानुपस्सती”ति । छट्ठं ।

७. पठमवेरसुत्तं

२७. [अ० नि० ९.९२; सं० नि० ५.१०२४] अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच —

“यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’”ति ।

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति? यं, गहपति, पाणातिपाती पाणातिपातपच्चया दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, पाणातिपाता पटिविरतो नेव दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, न सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, न चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । पाणातिपाता पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

“यं, गहपति, अदिन्नादायी...पे०... कामेसुमिच्छाचारी... मुसावादी... सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी सुरामेरयमज्जपमादट्ठानपच्चया दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो नेव दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, न सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, न चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति? इध, गहपति, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’”ति ।

धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विज्जूही’ति ।

सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो; यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुगला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा’ति ।

अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विज्जुप्पसत्थेहि अपरामट्ठेहि समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

“यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि च चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो; सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’”ति । सत्तमं ।

८. दुतियवेरसुत्तं

२८. [सं० नि० ५.१०२५] “यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो; सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’”ति ।

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति? यं, भिक्खवे, पाणातिपाती पाणातिपातपच्चया दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, पाणातिपाता पटिविरतो... पे०... एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

“यं, भिक्खवे, अदिन्नादायी...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी सुरामेरयमज्जपमादट्ठानपच्चया दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो नेव दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति, न सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति, न चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । धम्मे...पे०... सङ्गे... अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विज्जुप्पसत्थेहि अपरामट्ठेहि समाधिसंवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि च चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिहि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो; सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’”ति । अट्ठमं ।

९. आघातवत्थुसुत्तं

२९. [विभ० ९६०; दी० नि० ३.३४०; अ० नि० १०.७९] “नवयिमानि, भिक्खवे, आघातवत्थूनि । कतमानि नव? ‘अनत्थं मे अचरी’ति आघातं बन्धति; ‘अनत्थं मे चरती’ति आघातं बन्धति; ‘अनत्थं मे चरिस्सती’ति आघातं बन्धति; ‘पियस्स मे मनापस्स अनत्थं अचरी’ति...पे०... ‘अनत्थं चरती’ति...पे०... ‘अनत्थं चरिस्सती’ति आघातं बन्धति; ‘अप्पियस्स मे अमनापस्स अत्थं अचरी’ति ...पे०... ‘अत्थं चरती’ति...पे०... ‘अत्थं चरिस्सती’ति आघातं बन्धति । इमानि खो, भिक्खवे, नव आघातवत्थूनी’ति । नवमं ।

१०. आघातपटिविनयसुत्तं

३०. [दी० नि० ३.३४०, ३५९] “नवयिमे, भिक्खवे, आघातपटिविनया । कतमे नव? ‘अनत्थं मे अचरि [अचरीति (स्या०)], एवं “चरति, चरिस्सति” पदेसुपि], तं कुतेत्थ लब्भा’ति आघातं पटिविनेति; ‘अनत्थं मे चरति, तं कुतेत्थ लब्भा’ति आघातं पटिविनेति; ‘अनत्थं मे चरिस्सति, तं कुतेत्थ लब्भा’ति आघातं पटिविनेति; पियस्स मे मनापस्स अनत्थं अचरि...पे०... अनत्थं चरति...पे०... ‘अनत्थं चरिस्सति, तं कुतेत्थ लब्भा’ति आघातं पटिविनेति; अप्पियस्स मे अमनापस्स अत्थं अचरि...पे०... अत्थं चरति...पे०... ‘अत्थं चरिस्सति, तं कुतेत्थ लब्भा’ति आघातं पटिविनेति । इमे खो, भिक्खवे, नव आघातपटिविनया’ति । दसमं ।

११. अनुपुब्बनिरोधसुत्तं

३१. “नवयिमे, भिक्खवे, अनुपुब्बनिरोधा । कतमे नव? पठमं ज्ञानं समापन्नस्स कामसज्जा [आमिस्ससज्जा (स्या०)] निरुद्धा होति; दुतियं ज्ञानं समापन्नस्स वितक्कविचारा निरुद्धा होन्ति; ततियं ज्ञानं समापन्नस्स पीति निरुद्धा होति; चतुत्थं ज्ञानं समापन्नस्स अस्सासपस्सासा निरुद्धा होन्ति; आकासानज्जायतनं समापन्नस्स रूपसज्जा निरुद्धा होति; विज्जाणज्जायतनं समापन्नस्स आकासानज्जायतनसज्जा निरुद्धा होति; आकिञ्चज्जायतनं समापन्नस्स विज्जाणज्जायतनसज्जा निरुद्धा होति; नेवसज्जानासज्जायतनं समापन्नस्स आकिञ्चज्जायतनसज्जा निरुद्धा होति; सज्जावेदयितनिरोधं समापन्नस्स सज्जा च वेदना च निरुद्धा होन्ति । इमे खो, भिक्खवे, नव अनुपुब्बनिरोधा’ति [दी० नि० ३.३४४, ३४९] । एकादसमं ।

सत्तावासवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

तिठानं खळुङ्को तण्हा, सत्तपज्जा सिलायुपो ।
द्वे वेरा द्वे आघातानि, अनुपुब्बनिरोधेन चाति ॥

४. महावग्गो

१. अनुपुब्बविहारसुत्तं

३२. [दी० नि० ३.३४४, ३५९] “नवयिमे, भिक्खवे, अनुपुब्बविहारा । कतमे नव? [एत्थ सी० पी० पोत्थकेसु “इध भिक्खवे भिक्खु विविच्चेव कामेही” तिआदिना वित्थरेन पाठो दिस्सति] पठमं ज्ञानं, दुतियं ज्ञानं, ततियं ज्ञानं, चतुत्थं ज्ञानं, आकासानञ्चायतनं, विज्जाणञ्चायतनं, आकिञ्चञ्चायतनं, नेवसञ्जानासञ्चायतनं, सञ्जावेदयितनिरोधो — इमे खो, भिक्खवे, नव अनुपुब्बविहारा”ति । पठमं ।

२. अनुपुब्बविहारसमापत्तिसुत्तं

३३. “नवयिमा, भिक्खवे [नव भिक्खवे (?)], अनुपुब्बविहारसमापत्तियो देसेस्सामि, तं सुणाथ...पे०... कतमा च, भिक्खवे, नव अनुपुब्बविहारसमापत्तियो? यत्थ कामा निरुज्झन्ति, ये च कामे निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ति, ‘अद्धा ते आयस्मन्तो निच्छाता निब्बुता तिण्णा पारङ्गता तदङ्गेना’ति वदामि । ‘कत्थ कामा निरुज्झन्ति, के च कामे निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ति — अहमेतं न जानामि अहमेतं न पस्सामी’ति, इति यो एवं वदेय्य, सो एवमस्स वचनीयो — ‘इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्थ कामा निरुज्झन्ति, ते च कामे निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ती’ति । अद्धा, भिक्खवे, असठो अमायावी ‘साधू’ति भासितं अभिनन्देय्य अनुमोदेय्य; ‘साधू’ति भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा नमस्समानो पज्जलिको पयिरुपासेय्य ।

“यत्थ वितक्कविचारा निरुज्झन्ति, ये च वितक्कविचारे निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ति, ‘अद्धा ते आयस्मन्तो निच्छाता निब्बुता तिण्णा पारङ्गता तदङ्गेना’ति वदामि । ‘कत्थ वितक्कविचारा निरुज्झन्ति, के च वितक्कविचारे निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ति — अहमेतं न जानामि अहमेतं न पस्सामी’ति, इति यो एवं वदेय्य, सो एवमस्स वचनीयो — ‘इधावुसो, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; एत्थ वितक्कविचारा निरुज्झन्ति, ते च वितक्कविचारे निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ती’ति । अद्धा, भिक्खवे, असठो अमायावी ‘साधू’ति भासितं अभिनन्देय्य अनुमोदेय्य; ‘साधू’ति भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा नमस्समानो पज्जलिको पयिरुपासेय्य ।

“यत्थ पीति निरुज्झति, ये च पीतिं निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ति, ‘अद्धा ते आयस्मन्तो निच्छाता निब्बुता तिण्णा पारङ्गता तदङ्गेना’ति वदामि । ‘कत्थ पीति निरुज्झति, के च पीतिं निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ति — अहमेतं न जानामि अहमेतं न पस्सामी’ति, इति यो एवं वदेय्य, सो एवमस्स वचनीयो — ‘इधावुसो, भिक्खु पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; एत्थ पीति निरुज्झति, ते च पीतिं निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ती’ति । अद्धा, भिक्खवे, असठो अमायावी ‘साधू’ति भासितं अभिनन्देय्य अनुमोदेय्य; ‘साधू’ति भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा नमस्समानो

विहरति । एत्थ आकिञ्चज्जायतनसज्जा निरुज्झति, ते च आकिञ्चज्जायतनसज्जं निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्तीति । अद्धा, भिक्खवे, असठो अमायावी ‘साधू’ति भासितं अभिनन्देय्य अनुमोदेय्य; ‘साधू’ति भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा नमस्समानो पज्जलिको पयिरुपासेय्य ।

“यत्थ नेवसज्जानासज्जायतनसज्जा निरुज्झति, ये च नेवसज्जानासज्जायतनसज्जं निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ति, ‘अद्धा ते आयस्मन्तो निच्छाता निब्बुता तिण्णा पारङ्गता तदङ्गेना’ति वदामि । ‘कत्थ नेवसज्जानासज्जायतनसज्जा निरुज्झति, के च नेवसज्जानासज्जायतनसज्जं निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्ति — अहमेतं न जानामि अहमेतं न पस्सामी’ति, इति यो एवं वदेय्य, सो एवमस्स वचनीयो — ‘इधावुसो, भिक्खु सव्वसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति । एत्थ नेवसज्जानासज्जायतनसज्जा निरुज्झति, ते च नेवसज्जानासज्जायतनसज्जं निरोधेत्वा निरोधेत्वा विहरन्तीति । अद्धा, भिक्खवे, असठो अमायावी ‘साधू’ति भासितं अभिनन्देय्य अनुमोदेय्य; ‘साधू’ति भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा नमस्समानो पज्जलिको पयिरुपासेय्य । इमा खो, भिक्खवे, नव अनुपुब्बविहारसमापत्तियो’ति । दितियं ।

३. निब्बानसुखसुत्तं

३४. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खु आमन्तेसि — “सुखमिदं, आवुसो, निब्बानं । सुखमिदं, आवुसो, निब्बानं”न्ति । एवं वुत्ते आयस्मा उदायी आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “किं पनेत्थ, आवुसो सारिपुत्त, सुखं यदेत्थ नत्थि वेदयित”न्ति? “एतदेव ख्वेत्थ, आवुसो, सुखं यदेत्थ नत्थि वेदयितं । पज्जिमे, आवुसो, कामगुणा । कतमे पज्ज? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा... पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिह्वाविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोडुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया — इमे खो, आवुसो, पज्ज कामगुणा । यं खो, आवुसो, इमे पज्ज कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, इदं वुच्चतावुसो, कामसुखं ।

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स चे, आवुसो, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो कामसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति, स्वस्स होति आबाधो । सेय्यथापि, आवुसो, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स ते कामसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स होति आबाधो । यो खो पनावुसो, आबाधो दुक्खमेतं वुत्तं भगवता । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा... पे०... दितियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स चे, आवुसो, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो वितक्कसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति, स्वस्स होति आबाधो । सेय्यथापि, आवुसो, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स ते वितक्कसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स होति आबाधो । यो खो पनावुसो, आबाधो दुक्खमेतं वुत्तं भगवता । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु पीतिया च विरागा... पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स चे, आवुसो, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो पीतिसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति, स्वस्स होति आबाधो । सेय्यथापि, आवुसो, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स ते पीतिसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स होति आबाधो ।

यो खो पनावुसो, आबाधो दुक्खमेतं वुत्तं भगवता । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सुखस्स च पहाना...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स चे, आवुसो, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो उपेक्खासहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति, स्वस्स होति आबाधो । सेय्यथापि, आवुसो, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स ते उपेक्खासहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स होति आबाधो । यो खो पनावुसो, आबाधो दुक्खमेतं वुत्तं भगवता । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा अनन्तो आकासोति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स चे, आवुसो, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो रूपसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति, स्वस्स होति आबाधो । सेय्यथापि, आवुसो, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स ते रूपसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स होति आबाधो । यो खो पनावुसो, आबाधो दुक्खमेतं वुत्तं भगवता । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विज्जाणन्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स चे, आवुसो, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो आकासानज्जायतनसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति, स्वस्स होति आबाधो । सेय्यथापि, आवुसो, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स ते आकासानज्जायतनसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स होति आबाधो । यो खो पनावुसो, आबाधो दुक्खमेतं वुत्तं भगवता । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म, नत्थि किञ्चीति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स चे, आवुसो, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो विज्जाणज्जायतनसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति, स्वस्स होति आबाधो । सेय्यथापि, आवुसो, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स ते विज्जाणज्जायतनसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स होति आबाधो । यो खो पनावुसो, आबाधो दुक्खमेतं वुत्तं भगवता । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तस्स चे, आवुसो, भिक्खुनो इमिना विहारेण विहरतो आकिञ्चज्जायतनसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति, स्वस्स होति आबाधो । सेय्यथापि, आवुसो, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स ते आकिञ्चज्जायतनसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स होति आबाधो । यो खो पनावुसो, आबाधो दुक्खमेतं वुत्तं भगवता । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । इमिनापि खो एतं, आवुसो, परियायेन वेदितब्बं यथा सुखं निब्बानं”न्ति । ततियं ।

४. गावीउपमासुत्तं

३५. “सेय्यथापि, भिक्खवे, गावी पब्बतेय्या बाला अब्यत्ता अखेत्तञ्जू अकुसला विसमे पब्बते चरितुं। तस्सा एवमस्स — ‘यंनूनाहं अगतपुब्बञ्चेव दिसं गच्छेय्यं, अखादितपुब्बानि च तिणानि खादेय्यं, अपीतपुब्बानि च पानीयानि पिवेय्य’न्ति। सा पुरिमं पादं न सुप्पतिट्ठितं पतिट्ठापेत्वा पच्छिमं पादं उद्धरेय्य। सा न चेव अगतपुब्बं दिसं गच्छेय्य, न च अखादितपुब्बानि तिणानि खादेय्य, न च अपीतपुब्बानि पानीयानि पिवेय्य; यस्मिं चस्सा पदेसे ठिताय एवमस्स — ‘यंनूनाहं अगतपुब्बञ्चेव दिसं गच्छेय्यं, अखादितपुब्बानि च तिणानि खादेय्यं, अपीतपुब्बानि च पानीयानि पिवेय्य’न्ति तज्ज पदेसं न सोत्थिना पच्चागच्छेय्य। तं किस्स हेतु? तथा हि सा, भिक्खवे, गावी पब्बतेय्या बाला अब्यत्ता अखेत्तञ्जू अकुसला विसमे पब्बते चरितुं। एवमेवं खो, भिक्खवे, इधेक्कचो भिक्खु बालो अब्यत्तो अखेत्तञ्जू अकुसलो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; सो तं निमित्तं न आसेवति न भावेति न बहुलीकरोति न स्वाधिट्ठितं अधिट्ठाति।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति। सो न सक्कोति वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरितुं। तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति। सो न सक्कोति विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरितुं। अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु उभतो भट्ठो उभतो परिहीनो, सेय्यथापि सा गावी पब्बतेय्या बाला अब्यत्ता अखेत्तञ्जू अकुसला विसमे पब्बते चरितुं’”।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गावी पब्बतेय्या पण्डिता ब्यत्ता खेत्तञ्जू कुसला विसमे पब्बते चरितुं। तस्सा एवमस्स — ‘यंनूनाहं अगतपुब्बञ्चेव दिसं गच्छेय्यं, अखादितपुब्बानि च तिणानि खादेय्यं, अपीतपुब्बानि च पानीयानि पिवेय्य’न्ति। सा पुरिमं पादं सुप्पतिट्ठितं पतिट्ठापेत्वा पच्छिमं पादं उद्धरेय्य। सा अगतपुब्बञ्चेव दिसं गच्छेय्य, अखादितपुब्बानि च तिणानि खादेय्य, अपीतपुब्बानि च पानीयानि पिवेय्य। यस्मिं चस्सा पदेसे ठिताय एवमस्स — ‘यंनूनाहं अगतपुब्बञ्चेव दिसं गच्छेय्यं, अखादितपुब्बानि च तिणानि खादेय्यं, अपीतपुब्बानि च पानीयानि पिवेय्य’न्ति तज्ज पदेसं सोत्थिना पच्चागच्छेय्य। तं किस्स हेतु? तथा हि सा, भिक्खवे, गावी पब्बतेय्या पण्डिता ब्यत्ता खेत्तञ्जू कुसला विसमे पब्बते चरितुं। एवमेवं खो, भिक्खवे, इधेक्कचो भिक्खु पण्डितो ब्यत्तो खेत्तञ्जू कुसलो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वाधिट्ठितं अधिट्ठाति।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति। सो दुतियं ज्ञानं अनभिहिंसमानो वितक्कविचारानं वूपसमा... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वाधिट्ठितं अधिट्ठाति।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरेय्यं सतो च सम्पजानो, सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेय्यं यं तं अरिया आचिक्खन्ति — उपेक्खको सतिमा सुखविहारीति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति। सो ततियं ज्ञानं अनभिहिंसमानो पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति। सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वाधिट्ठितं अधिट्ठाति।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । सो चतुत्थं ज्ञानं अनभिहिंसमानो सुखस्स च पहाना...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वाधिद्धितं अधिद्धाति ।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा अनन्तो आकासोति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । सो आकासानज्जायतनं अनभिहिंसमानो सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा ...पे०... आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वाधिद्धितं अधिद्धाति ।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विज्जाणन्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । सो विज्जाणज्जायतनं अनभिहिंसमानो सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वाधिद्धितं अधिद्धाति ।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म नत्थि किञ्चीति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । सो आकिञ्चज्जायतनं अनभिहिंसमानो सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वाधिद्धितं अधिद्धाति ।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । सो नेवसज्जानासज्जायतनं अनभिहिंसमानो सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वाधिद्धितं अधिद्धाति ।

“तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । सो सज्जावेदयितनिरोधं अनभिहिंसमानो सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति ।

“यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु तं तदेव समापत्तिं समापज्जतिपि वुट्ठातिपि, तस्स मुदु चित्तं होति कम्मज्जं । मुदुना कम्मज्जेन चित्तेन अप्पमाणो समाधि होति सुभावितो । सो अप्पमाणेन समाधिना सुभावितेन यस्स यस्स अभिज्जासच्छिकरणीयस्स धम्मस्स चित्तं अभिनिन्नामेति अभिज्जासच्छिकरियाय तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सति आयतने ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभवेय्यं, एकोपि हुत्वा बहुधा अस्सं, बहुधापि हुत्वा एको अस्सं...पे०... याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेय्य’न्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सति आयतने ।

“सो सचे आकङ्खति — दिब्बाय सोतधातुया...पे०... सति सति आयतने ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानेय्यं, सरागं वा चित्तं सरागं चित्तन्ति पजानेय्यं, वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तन्ति पजानेय्यं, सदोसं वा चित्तं सदोसं चित्तन्ति पजानेय्यं, वीतदोसं वा चित्तं

वीतदोसं चित्तन्ति पजानेय्यं, समोहं वा चित्तं समोहं चित्तन्ति पजानेय्यं, वीतमोहं वा चित्तं... संखित्तं वा चित्तं... विक्खित्तं वा चित्तं... महग्गतं वा चित्तं... अमहग्गतं वा चित्तं... सउत्तरं वा चित्तं... अनुत्तरं वा चित्तं... समाहितं वा चित्तं... असमाहितं वा चित्तं... विमुत्तं वा चित्तं... अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तन्ति पजानेय्यं'न्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सति आयतने ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं'न्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सति आयतने ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्यं'न्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सति आयतने ।

“सो सचे आकङ्खति — ‘आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यं'न्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सति आयतने'ति । चतुत्थं ।

५. ज्ञानसुत्तं

३६. “पठमम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामि; दुतियम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामि; ततियम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामि; चतुत्थम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामि; आकासानञ्चायतनम्पाहं, भिक्खवे, निस्साय आसवानं खयं वदामि; विज्जाणञ्चायतनम्पाहं, भिक्खवे, निस्साय आसवानं खयं वदामि; आकिञ्चञ्चायतनम्पाहं, भिक्खवे, निस्साय आसवानं खयं वदामि; नेवसज्जानासञ्चायतनम्पाहं, भिक्खवे, निस्साय आसवानं खयं वदामि; सज्जावेदयितनिरोधम्पाहं, भिक्खवे, निस्साय आसवानं खयं वदामि ।

““पठमम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामी'ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं, ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेति [पटिद्वापेति (स्या०), पटिपादेति (क०) म० नि० २.१३३ पस्सितब्बं] । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेत्वा [पटिद्वापेत्वा (स्या०), पटिपादेत्वा (क०)] अमताय धातुया चित्तं उपसंहरति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं'न्ति । सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति । नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावर्त्तिधम्मो तस्मा लोका ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, इस्सासो वा इस्सासन्तेवासी वा तिणपुरिसरूपके वा मत्तिकापुज्जे वा योगं करित्वा, सो अपरेन समयेन दूरेपाती च होति अक्खणवेधी च महतो च कायस्स पदालेता [पदालिता (क०) अ० नि० ३.१३४; ४.१८१]; एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं, ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेत्वा अमताय

धातुया चित्तं उपसंहरति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सगो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बान’न्ति । सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति । नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । ‘पठमम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“दुतियम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय...पे०... ततियम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय... ‘चतुत्थम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं, ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेत्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सगो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बान’न्ति । सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति । नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, इस्सासो वा इस्सासन्तेवासी वा तिणपुरिसरूपके वा मत्तिकापुज्जे वा योगं करित्वा, सो अपरेन समयेन दूरेपाती च होति अक्खणवेधी च महतो च कायस्स पदालेता; एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सुखस्स च पहाना, दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं...पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । ‘चतुत्थम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“आकासानञ्चायतनम्पाहं, भिक्खवे, ज्ञानं निस्साय आसवानं खयं वदामी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सञ्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं, ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेत्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सगो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बान’न्ति । सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति । नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, इस्सासो वा इस्सासन्तेवासी वा तिणपुरिसरूपके वा मत्तिकापुज्जे वा योगं करित्वा, सो अपरेन समयेन दूरेपाती च होति अक्खणवेधी च महतो च कायस्स पदालेता; एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सञ्जागतं...पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । ‘आकासानञ्चायतनम्पाहं, भिक्खवे, निस्साय आसवानं खयं वदामी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“विज्जाणञ्चायतनम्पाहं, भिक्खवे, निस्साय...पे०... आकिञ्चञ्चायतनम्पाहं, भिक्खवे, निस्साय आसवानं खयं

वदामी'ति, इति खो पनेतं वुत्तं। किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु सव्वसो विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म 'नत्थि किञ्ची'ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति। सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं, ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति। सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेति। सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेत्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरति — 'एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सव्वसङ्खारसमथो सव्वूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बान'न्ति। सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति। नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, इस्सासो वा इस्सासन्तेवासी वा तिणपुरिसरूपके वा मत्तिकापुज्जे वा योगं करित्वा, सो अपरेन समयेन दूरेपाती च होति अक्खणवेधी च महतो च कायस्स पदालेता; एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सव्वसो विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म 'नत्थि किञ्ची'ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति। सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं, ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति। सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेति। सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेत्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरति — 'एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सव्वसङ्खारसमथो सव्वूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बान'न्ति। सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति। नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका। 'आकिञ्चज्जायतनम्पाहं, निस्साय आसवानं खयं वदामी'ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

“इति खो, भिक्खवे, यावता सज्जासमापत्ति तावता अज्जापटिवेधो। यानि च खो इमानि, भिक्खवे, निस्साय द्वे आयतनानि — नेवसज्जानासज्जायतनसमापत्ति च सज्जावेदयितनिरोधो च, ज्ञायीहेते, भिक्खवे, समापत्तिकुसलेहि समापत्तिवुट्ठानकुसलेहि समापज्जित्वा वुट्ठित्वा सम्मा अक्खातब्बानीति वदामी”ति। पञ्चमं।

६. आनन्दसुत्तं

३७. एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे। तत्र खो आयस्मा आनन्दो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति। “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं। आयस्मा आनन्दो एतदवोच —

“अच्छरियं, आवुसो, अब्भुतं, आवुसो! यावज्जिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्बाधे ओकासाधिगमो अनुबुद्धो सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय। तदेव नाम चक्खुं भविस्सति ते रूपा तज्जायतनं नो पटिसंवेदिस्सति [पटिसंवेदयति (क०)]। तदेव नाम सोतं भविस्सति ते सद्दा तज्जायतनं नो पटिसंवेदिस्सति। तदेव नाम घानं भविस्सति ते गन्धा तज्जायतनं नो पटिसंवेदिस्सति। साव नाम जिक्का भविस्सति ते रसा तज्जायतनं नो पटिसंवेदिस्सति। सोव नाम कायो भविस्सति ते फोडुब्बा तज्जायतनं नो पटिसंवेदिस्सती”ति।

एवं वुत्ते आयस्मा उदायी आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “सज्जीमेव नु खो, आवुसो आनन्द, तदायतनं नो पटिसंवेदेति उदाहु असज्जी”ति? “सज्जीमेव खो, आवुसो, तदायतनं नो पटिसंवेदेति, नो असज्जी”ति।

“किंसज्जी पनावुसो, तदायतनं नो पटिसंवेदेती”ति? “इधावुसो, भिक्खु, सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । एवंसज्जीपि खो, आवुसो, तदायतनं नो पटिसंवेदेति ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । एवंसज्जीपि खो, आवुसो, तदायतनं नो पटिसंवेदेति ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किज्जी’ति आकिज्जज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । एवंसज्जीपि खो, आवुसो, तदायतनं नो पटिसंवेदेती”ति ।

“एकमिदाहं, आवुसो, समयं साकेते विहरामि अज्जनवने मिगदाये । अथ खो, आवुसो, जटिलवासिका [जटिलगाहिया (सी० पी०), जडिलभागिका (स्या०)] भिक्खुनी येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो, आवुसो, जटिलवासिका भिक्खुनी मं एतदवोच — ‘यायं, भन्ते आनन्द, समाधि न चाभिनतो न चापनतो न च ससङ्खारनिग्गहवारितगतो [ससङ्खारनिग्गहवारितवतो (सी० स्या० कं० पी०), ससङ्खारनिग्गहवारिवावटो (क०) अ० नि० ३.१०२; ५.२७; दी० नि० ३.३५५], विमुत्तत्ता ठितो, ठितत्ता सन्तुसितो, सन्तुसितत्ता नो परितस्सति । अयं, भन्ते आनन्द, समाधि किंफलो वुत्तो भगवता’”ति?

“एवं वुत्ते, सोहं, आवुसो, जटिलवासिकं भिक्खुनि एतदवोचं — ‘यायं, भगिनि, समाधि न चाभिनतो न चापनतो न च ससङ्खारनिग्गहवारितगतो, विमुत्तत्ता ठितो, ठितत्ता सन्तुसितो, सन्तुसितत्ता नो परितस्सति । अयं, भगिनि, समाधि अज्जाफलो वुत्तो भगवता’ति । एवंसज्जीपि खो, आवुसो, तदायतनं नो पटिसंवेदेती”ति । छट्ठं ।

७. लोकायतिकसुत्तं

३८. अथ खो द्वे लोकायतिका ब्राह्मणा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते ब्राह्मणा भगवन्तं एतदवोचुं —

“पूरणो, भो गोतम, कस्सपो सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानाति — ‘चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठित’न्ति । सो एवमाह — ‘अहं अनन्तेन जाणेन अनन्तं लोकं जानं पस्सं विहरामी’ति । अयम्पि [अयम्पि हि (स्या० क०)], भो गोतम, निगण्ठो नाटपुत्तो सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानाति — ‘चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठित’न्ति । सो [सोपि (?)] एवमाह — ‘अहं अनन्तेन जाणेन अनन्तं लोकं जानं पस्सं विहरामी’ति । इमेसं, भो गोतम, उभिन्नं जाणवादानं उभिन्नं अज्जमज्जं विपच्चनीकवादानं को सच्चं आह को मुसा’ति?

“अलं, ब्राह्मणा! तिट्ठतेतं — ‘इमेसं उभिन्नं जाणवादानं उभिन्नं अज्जमज्जं विपच्चनीकवादानं को सच्चं आह को मुसा’ति । धम्मं वो, ब्राह्मणा, देसेस्सामि, तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी’ति । “एवं, भो’ति खो ते ब्राह्मणा भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“सेय्यथापि, ब्राह्मणा, चत्तारो पुरिसा चतुद्दिसा ठिता परमेन जवेन च समन्नागता परमेन च पदवीतिहारेन । ते

एवरूपेन जवेन समन्नागता अस्सु, सेय्यथापि नाम दळ्ळहधम्मा [दळ्ळहधम्मो (सब्बत्थ) अ० नि० ४.४५; म० नि० १.११६ च, तंसंवण्णनाटीकायो च मोग्गल्लानब्याकरणञ्च ओलोकेतब्बा] धनुग्गहो सिक्खितो कतहत्थो कतूपासनो लहुकेन असनेन अप्पकसिरेन तिरियं तालच्छायं [तालच्छातिं (सी० स्या० पी०), तालच्छादिं (क०) अ० नि० ४.४५; म० नि० १.१६१ पस्सितब्बं] अतिपातेय्य; एवरूपेन च पदवीतिहारेण, सेय्यथापि नाम पुरत्थिमा समुद्दा पच्छिमो समुद्दो अथ पुरत्थिमाय दिसाय ठितो पुरिसो एवं वदेय्य — ‘अहं गमनेन लोकस्स अन्तं पापुणिस्सामी’ति । सो अज्जत्रेव असितपीतखायितसायिता अज्जत्र उच्चारपस्सावकम्मा अज्जत्र निद्वाकिलमथपटिविनोदना वस्ससतायुको वस्ससतजीवी वस्ससतं गन्त्वा अप्पत्वाव लोकस्स अन्तं अन्तरा कालं करेय्य । अथ पच्छिमाय दिसाय...पे०... अथ उत्तराय दिसाय... अथ दक्खिणाय दिसाय ठितो पुरिसो एवं वदेय्य — ‘अहं गमनेन लोकस्स अन्तं पापुणिस्सामी’ति । सो अज्जत्रेव असितपीतखायितसायिता अज्जत्र उच्चारपस्सावकम्मा अज्जत्र निद्वाकिलमथपटिविनोदना वस्ससतायुको वस्ससतजीवी वस्ससतं गन्त्वा अप्पत्वाव लोकस्स अन्तं अन्तरा कालं करेय्य । तं किस्स हेतु? नाहं, ब्राह्मणा, एवरूपाय सन्धावनिकाय लोकस्स अन्तं जातेय्यं दट्ठेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामि । न चाहं, ब्राह्मणा, अप्पत्वाव लोकस्स अन्तं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि ।

“पज्जिमे, ब्राह्मणा, कामगुणा अरियस्स विनये लोकोति वुच्चति । कतमे पज्ज? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया; सोतविज्जेय्या सद्दा...पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिह्वाविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोडुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया; इमे खो, ब्राह्मणा, पज्ज कामगुणा अरियस्स विनये लोकोति वुच्चति ।

“इध, ब्राह्मणा, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, ब्राह्मणा, ‘भिक्खु लोकस्स अन्तमागम्म, लोकस्स अन्ते विहरति’ । तमज्जे एवमाहंसु — ‘अयम्पि लोकपरियापन्नो, अयम्पि अनिस्सटो लोकम्हा’ति । अहम्पि हि [अहम्पि (सी० पी०)], ब्राह्मणा, एवं वदामि — ‘अयम्पि लोकपरियापन्नो, अयम्पि अनिस्सटो लोकम्हा’”ति ।

“पुन चपरं, ब्राह्मणा, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, ब्राह्मणा, ‘भिक्खु लोकस्स अन्तमागम्म लोकस्स अन्ते विहरति’ । तमज्जे एवमाहंसु — ‘अयम्पि लोकपरियापन्नो, अयम्पि अनिस्सटो लोकम्हा’ति । अहम्पि हि, ब्राह्मणा, एवं वदामि — ‘अयम्पि लोकपरियापन्नो, अयम्पि अनिस्सटो लोकम्हा’”ति ।

“पुन चपरं, ब्राह्मणा, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, ब्राह्मणा, ‘भिक्खु लोकस्स अन्तमागम्म लोकस्स अन्ते विहरति’ । तमज्जे एवमाहंसु — ‘अयम्पि लोकपरियापन्नो, अयम्पि अनिस्सटो लोकम्हा’ति । अहम्पि हि, ब्राह्मणा, एवं वदामि — ‘अयम्पि लोकपरियापन्नो, अयम्पि अनिस्सटो लोकम्हा’”ति ।

“पुन चपरं, ब्राह्मणा, भिक्खु सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किज्जी’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, ब्राह्मणा, ‘भिक्खु लोकस्स अन्तमागम्म लोकस्स अन्ते विहरति’ । तमज्जे एवमाहंसु — ‘अयम्पि लोकपरियापन्नो, अयम्पि

अनिस्सटो लोकम्हा'ति । अहम्पि हि, ब्राह्मणा, एवं वदामि — ‘अयम्पि लोकपरियापन्नो, अयम्पि अनिस्सटो लोकम्हा’'ति ।

“पुन चपरं, ब्राह्मणा, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । अयं वुच्चति, ब्राह्मणा, ‘भिक्खु लोकस्स अन्तमागम्म लोकस्स अन्ते विहरति तिण्णो लोके विसत्तिक’'न्ति । सत्तमं ।

८. देवासुरसङ्गामसुत्तं

३९. “भूतपुब्बं, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो [समुपब्यूळ्हो (सी० पी०)] अहोसि । तस्मिं खो पन, भिक्खवे, सङ्गामे असुरा जिनिंसु, देवा पराजयिंसु [पराजयिंसु (सी० स्या० क०)] । पराजिता च, भिक्खवे, देवा [देवा भीता (पी०)] अपयिंसुयेव [अपयिंसुयेव (सी०)] उत्तरेनाभिमुखा, अभियिंसु [अभियिंसु (सी०)] असुरा । अथ खो, भिक्खवे, देवानं एतदहोसि — ‘अभियन्तेव खो असुरा । यन्नून मयं दुतियम्पि असुरेहि सङ्गामेय्यामा'ति । दुतियम्पि खो, भिक्खवे, देवा असुरेहि सङ्गामेसुं । दुतियम्पि खो, भिक्खवे, असुराव जिनिंसु, देवा पराजयिंसु । पराजिता च, भिक्खवे, देवा अपयिंसुयेव उत्तरेनाभिमुखा, अभियिंसु असुरा’ ।

अथ खो, भिक्खवे, देवानं एतदहोसि — ‘अभियन्तेव खो असुरा । यन्नून मयं ततियम्पि असुरेहि सङ्गामेय्यामा'ति । ततियम्पि खो, भिक्खवे, देवा असुरेहि सङ्गामेसुं । ततियम्पि खो, भिक्खवे, असुराव जिनिंसु, देवा पराजयिंसु । पराजिता च, भिक्खवे, देवा भीता देवपुरंयेव पविसिंसु । देवपुरगतानञ्च पन [पुन (क०)], भिक्खवे, देवानं एतदहोसि — ‘भीरुत्तानगतेन खो दानि मयं एतरहि अत्तना विहराम अकरणीया असुरेही'ति । असुरानम्पि, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘भीरुत्तानगतेन खो दानि देवा एतरहि अत्तना विहरन्ति अकरणीया अम्हेही'ति ।

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो अहोसि । तस्मिं खो पन, भिक्खवे, सङ्गामे देवा जिनिंसु, असुरा पराजयिंसु । पराजिता च, भिक्खवे, असुरा अपयिंसुयेव दक्खिणेनाभिमुखा, अभियिंसु देवा । अथ खो, भिक्खवे, असुरानं एतदहोसि — ‘अभियन्तेव खो देवा । यन्नून मयं दुतियम्पि देवेहि सङ्गामेय्यामा'ति । दुतियम्पि खो, भिक्खवे, असुरा देवेहि सङ्गामेसुं । दुतियम्पि खो, भिक्खवे, देवा जिनिंसु, असुरा पराजयिंसु । पराजिता च, भिक्खवे, असुरा अपयिंसुयेव दक्खिणेनाभिमुखा, अभियिंसु देवा’ ।

अथ खो, भिक्खवे, असुरानं एतदहोसि — ‘अभियन्तेव खो देवा । यन्नून मयं ततियम्पि देवेहि सङ्गामेय्यामा'ति । ततियम्पि खो, भिक्खवे, असुरा देवेहि सङ्गामेसुं । ततियम्पि खो, भिक्खवे, देवा जिनिंसु, असुरा पराजयिंसु । पराजिता च, भिक्खवे, असुरा भीता असुरपुरंयेव पविसिंसु । असुरपुरगतानञ्च पन, भिक्खवे, असुरानं एतदहोसि — ‘भीरुत्तानगतेन खो दानि मयं एतरहि अत्तना विहराम अकरणीया देवेही'ति । देवानम्पि, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘भीरुत्तानगतेन खो दानि असुरा एतरहि अत्तना विहरन्ति अकरणीया अम्हेही'ति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्मिं समये भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खुस्स एवं होति — ‘भीरुत्तानगतेन खो दानाहं एतरहि अत्तना विहरामि अकरणीयो मारस्सा'ति । मारस्सापि, भिक्खवे, पापिमतो एवं होति — ‘भीरुत्तानगतेन खो

दानि भिक्खु एतरहि अत्तना विहरति अकरणीयो मय्ह””न्ति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खुस्स एवं होति — ‘भीरुत्तानगतेन खो दानाहं एतरहि अत्तना विहरामि अकरणीयो मारस्सा’ति । मारस्सापि, भिक्खवे, पापिमतो एवं होति — ‘भीरुत्तानगतेन खो दानि भिक्खु एतरहि अत्तना विहरति, अकरणीयो मय्ह””न्ति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अन्तमकासि मारं, अपदं वधित्वा मारचक्खुं अदस्सनं गतो पापिमतो तिण्णो लोके विसत्तिक””न्ति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खु सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति... सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति... सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति... सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिकखीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अन्तमकासि मारं, अपदं वधित्वा मारचक्खुं अदस्सनं गतो पापिमतो तिण्णो लोके विसत्तिक””न्ति । अट्ठमं ।

९. नागसुत्तं

४०. “यस्मिं, भिक्खवे, समये आरज्जिकस्स नागस्स गोचरपसुतस्स हत्थीपि हत्थिनियोपि हत्थिकलभापि हत्थिच्छापापि पुरतो पुरतो गन्त्वा तिण्णगानि छिन्दन्ति, तेन, भिक्खवे, आरज्जिको नागो अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति । यस्मिं, भिक्खवे, समये आरज्जिकस्स नागस्स गोचरपसुतस्स हत्थीपि हत्थिनियोपि हत्थिकलभापि हत्थिच्छापापि ओभग्गोभग्गं साखाभङ्गं खादन्ति, तेन, भिक्खवे, आरज्जिको नागो अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति । यस्मिं, भिक्खवे, समये आरज्जिकस्स नागस्स ओगाहं ओत्तिण्णस्स हत्थीपि हत्थिनियोपि हत्थिकलभापि हत्थिच्छापापि पुरतो पुरतो गन्त्वा सोण्डाय उदकं आलोळेन्ति, तेन, भिक्खवे, आरज्जिको नागो अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति । यस्मिं, भिक्खवे, समये आरज्जिकस्स नागस्स ओगाहा उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिघंसन्तियो गच्छन्ति, तेन, भिक्खवे, आरज्जिको नागो अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति ।

“तस्मिं, भिक्खवे, समये आरज्जिकस्स नागस्स एवं होति — ‘अहं खो एतरहि आकिण्णो विहरामि हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकलभेहि हत्थिच्छापेहि । छिन्नगानि चेव तिणानि खादामि, ओभग्गोभग्गञ्च मे साखाभङ्गं खादन्ति [खादितं (स्या० क०) महाव० ४६७ पस्सितब्बं], आविलानि च पानीयानि पिवामि, ओगाहा च [ओगाहापि च (स्या० क०) महाव० ४६७ पस्सितब्बं] मे उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिघंसन्तियो गच्छन्ति । यंनूनाहं एको गणस्मा वूपकट्ठो विहरेय्य’न्ति । सो अपरेन समयेन एको गणस्मा वूपकट्ठो विहरति, अच्छिन्नगानि चेव तिणानि खादति, ओभग्गोभग्गञ्चस्स साखाभङ्गं न खादन्ति [न ओभग्गोभग्गञ्च साखाभङ्गं खादति (स्या० क०)], अनाविलानि च पानीयानि पिवति, ओगाहा चस्स उत्तिण्णस्स न हत्थिनियो कायं उपनिघंसन्तियो गच्छन्ति ।

“तस्मिं, भिक्खवे, समये आरज्जिकस्स नागस्स एवं होति — ‘अहं खो पुब्बे आकिण्णो विहासिं हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकलभेहि हत्थिच्छापेहि, छिन्नग्गानि चेव तिणानि खादिं, ओभग्गोभग्गज्च मे साखाभङ्गं खादिंसु, आविलानि च पानीयानि अपायिं, ओगाहा [एत्थ पिसद्वो सब्बत्थापि नत्थि] च मे उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिघंसन्तियो अगमंसु । सोहं एतरहि एको गणस्मा वूपकट्ठो विहरामि, अच्छिन्नग्गानि चेव तिणानि खादामि, ओभग्गोभग्गज्च मे साखाभङ्गं न खादन्ति, अनाविलानि च पानीयानि पिवामि, ओगाहा च मे उत्तिण्णस्स न हत्थिनियो कायं उपनिघंसन्तियो गच्छन्तीति । सो सोण्डाय साखाभङ्गं भज्जित्वा साखाभङ्गेन कायं परिमज्जित्वा अत्तमनो सोण्डं संहरति [कण्डुं संहन्ति (सी० पी०) कण्डुं संहनति (स्या०), एत्थ कण्डुवनदुक्खं विनेतीति अत्थो], ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्मिं समये भिक्खु आकिण्णो विहरति भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपासकेहि उपासिकाहि रज्जा राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि, तस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खुस्स एवं होति — ‘अहं खो एतरहि आकिण्णो विहरामि भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपासकेहि उपासिकाहि रज्जा राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि । यंनूनाहं एको गणस्मा वूपकट्ठो विहरेय्यंति । सो विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । सो अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा ।

“सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेन चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति; ब्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, ब्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति; थिनमिद्धं पहाय विगतथिनमिद्धो विहरति आलोकसज्जी सतो सम्पजानो, थिनमिद्धा चित्तं परिसोधेति; उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति; विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति अकथंकथी कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति । सो इमे पज्ज नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेषु सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो अत्तमनो सोण्डं संहरति [कण्डुं संहन्ति (सी० पी०), कण्डुं संहनति (स्या०), एत्थ कण्डुवनसदिसं ज्ञानपटिपक्खं किलेसदुक्खं विनेतीति अत्थो] । वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो अत्तमनो सोण्डं संहरति ।

“सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो अत्तमनो सोण्डं संहरति । सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति... सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किज्जी’ति आकिज्जज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति... सब्बसो आकिज्जज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति... सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । सो अत्तमनो सोण्डं संहरतीति । नवमं ।

१०. तपुस्ससुत्तं

४१. एकं समयं भगवा मल्लेसु विहरति उरुवेलकप्पं नाम मल्लानं निगमो । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय उरुवेलकप्पं पिण्डाय पाविसि । उरुवेलकप्पे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “इधेव ताव त्वं, आनन्द, होहि, यावाहं महावनं अज्झोगाहामि दिवाविहाराया”ति । “एवं, भन्ते”ति

खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा महावनं अज्झोगाहेत्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि ।

अथ खो तपुस्सो गहपति येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो तपुस्सो गहपति आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच —

“मयं, भन्ते आनन्द, गिही कामभोगिनो कामारामा कामरता कामसम्मदिता । तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं गिहीनं कामभोगीनं कामारामानं कामरतानं कामसम्मदितानं पपातो विय खायति, यदिदं नेक्खम्मं । सुतं मेतं, भन्ते, ‘इमस्मिं धम्मविनये दहरानं दहरानं भिक्खून् नेक्खम्मे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ [पस्सतं (?)] । तयिदं, भन्ते, इमस्मिं धम्मविनये भिक्खून् बहुना जनेन विसभागो, यदिदं नेक्खम्म”न्ति ।

“अत्थि खो एतं, गहपति, कथापाभतं भगवन्तं दस्सनाय । आयाम, गहपति, येन भगवा तेनुपसङ्कमिस्साम; उपसङ्कमित्वा भगवतो एतमत्थं आरोचेस्साम । यथा नो भगवा ब्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा”ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो तपुस्सो गहपति आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसि । अथ खो आयस्मा आनन्दो तपुस्सेन गहपतिना सद्धि येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“अयं, भन्ते, तपुस्सो गहपति एवमाह — ‘मयं, भन्ते आनन्द, गिही कामभोगिनो कामारामा कामरता कामसम्मदिता, तेसं नो भन्ते, अम्हाकं गिहीनं कामभोगीनं कामारामानं कामरतानं कामसम्मदितानं पपातो विय खायति, यदिदं नेक्खम्मं’ । सुतं मेतं, भन्ते, ‘इमस्मिं धम्मविनये दहरानं दहरानं भिक्खून् नेक्खम्मे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तयिदं, भन्ते, इमस्मिं धम्मविनये भिक्खून् बहुना जनेन विसभागो यदिदं नेक्खम्म”न्ति ।

“एवमेतं, आनन्द, एवमेतं, आनन्द! मय्हमि खो, आनन्द, पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘साधु नेक्खम्मं, साधु पविवेको’ति । तस्स मय्हं, आनन्द, नेक्खम्मे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को पच्चयो, येन मे नेक्खम्मे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘कामेसु खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च मे अबहुलीकतो, नेक्खम्मे च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे नेक्खम्मे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं कामेसु आदीनवं दिस्वा तं बहुलं करेय्यं [बहुलीकरेय्यं (सी० स्या० पी०)], नेक्खम्मे आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे नेक्खम्मे चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । सो खो अहं, आनन्द, अपरेन समयेन कामेसु आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं, नेक्खम्मे आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, नेक्खम्मे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आनन्द, इमिना विहारेन विहरतो कामसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो । सेय्यथापि, आनन्द, सुखिनो दुक्खं उपज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स मे कामसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो ।

“तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । तस्स मय्हं, आनन्द, अवितक्के चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को पच्चयो, येन मे अवितक्के चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘वितक्केसु खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च मे अबहुलीकतो, अवितक्के च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे अवितक्के चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं वितक्केसु आदीनवं दिस्वा तं बहुलं करेय्यं, अवितक्के आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे अवितक्के चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । सो खो अहं, आनन्द, अपरेन समयेन वितक्केसु आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं, अवितक्के आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, अवितक्के चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आनन्द, इमिना विहारेण विहरतो वितक्कसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो । सेय्यथापि, आनन्द, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स मे वितक्कसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो ।

“तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरेय्यं सतो च सम्पज्जानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेय्यं यं तं अरिया आचिक्खन्ति — उपेक्खको सतिमा सुखविहारीति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । तस्स मय्हं, आनन्द, निप्पीतिके चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को पच्चयो, येन मे निप्पीतिके चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘पीतिया खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च मे अबहुलीकतो, निप्पीतिके च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे निप्पीतिके चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं पीतिया आदीनवं दिस्वा तं बहुलं करेय्यं, निप्पीतिके आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे निप्पीतिके चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । सो खो अहं, आनन्द, अपरेन समयेन पीतिया आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं, निप्पीतिके आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, निप्पीतिके चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आनन्द, इमिना विहारेण विहरतो पीतिसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो । सेय्यथापि, आनन्द, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स मे पीतिसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो ।

“तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । तस्स मय्हं, आनन्द, अदुक्खमसुखे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को पच्चयो, येन मे अदुक्खमसुखे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘उपेक्खासुखे खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च मे अबहुलीकतो, अदुक्खमसुखे च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे अदुक्खमसुखे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं उपेक्खासुखे आदीनवं दिस्वा तं बहुलं

करेय्यं, अदुक्खमसुखे आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे अदुक्खमसुखे चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो' । सो खो अहं, आनन्द, अपरेन समयेन उपेक्खासुखे आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं अदुक्खमसुखे आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, अदुक्खमसुखे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, सुखस्स च पहाना...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आनन्द, इमिना विहारेण विहरतो उपेक्खासहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो । सेय्यथापि, आनन्द, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स मे उपेक्खासहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो ।

“तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा “अनन्तो आकासो”’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । तस्स मय्हं, आनन्द, आकासानज्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को पच्चयो, येन मे आकासानज्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘रूपेसु खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च अबहुलीकतो, आकासानज्जायतने च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे आकासानज्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं रूपेसु आदीनवं दिस्वा तं बहुलं करेय्यं, आकासानज्जायतने आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे आकासानज्जायतने चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । सो खो अहं, आनन्द, अपरेन समयेन रूपेसु आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं, आकासानज्जायतने आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, आकासानज्जायतने चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आनन्द, इमिना विहारेण विहरतो रूपसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो । सेय्यथापि, आनन्द, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स मे रूपसहगता सज्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो ।

“तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म “अनन्तं विज्जाण”’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । तस्स मय्हं, आनन्द, विज्जाणज्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को पच्चयो, येन मे विज्जाणज्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘आकासानज्जायतने खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च अबहुलीकतो, विज्जाणज्जायतने च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे विज्जाणज्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं आकासानज्जायतने आदीनवं दिस्वा तं बहुलं करेय्यं, विज्जाणज्जायतने आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे विज्जाणज्जायतने चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । सो खो अहं, आनन्द, अपरेन समयेन आकासानज्जायतने आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं, विज्जाणज्जायतने आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, विज्जाणज्जायतने चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं,

आनन्द, इमिना विहारेण विहरतो आकासानञ्जायतनसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो । सेय्यथापि, आनन्द, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स मे आकासानञ्जायतनसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो ।

“तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं सब्बसो विज्जाणञ्जायतनं समतिक्कम्म नत्थि किञ्चीति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । तस्स मय्हं, आनन्द, आकिञ्चञ्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को पच्चयो, येन मे आकिञ्चञ्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘विज्जाणञ्जायतने खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च मे अबहुलीकतो, आकिञ्चञ्जायतने च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे आकिञ्चञ्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं विज्जाणञ्जायतने आदीनवं दिस्वा तं बहुलं करेय्यं, आकिञ्चञ्जायतने आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे आकिञ्चञ्जायतने चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । सो खो अहं, आनन्द, अपरेण समयेन विज्जाणञ्जायतने आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं, आकिञ्चञ्जायतने आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, आकिञ्चञ्जायतने चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, सब्बसो विज्जाणञ्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आनन्द, इमिना विहारेण विहरतो विज्जाणञ्जायतनसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो । सेय्यथापि, आनन्द, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स मे विज्जाणञ्जायतनसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो ।

“तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति । तस्स मय्हं, आनन्द, नेवसञ्जानासञ्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु को पच्चयो, येन मे नेवसञ्जानासञ्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘आकिञ्चञ्जायतने खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च मे अबहुलीकतो, नेवसञ्जानासञ्जायतने च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे नेवसञ्जानासञ्जायतने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं आकिञ्चञ्जायतने आदीनवं दिस्वा तं बहुलं करेय्यं, नेवसञ्जानासञ्जायतने आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे नेवसञ्जानासञ्जायतने चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । सो खो अहं, आनन्द, अपरेण समयेन आकिञ्चञ्जायतने आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं, नेवसञ्जानासञ्जायतने आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, नेवसञ्जानासञ्जायतने चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आनन्द, इमिना विहारेण विहरतो आकिञ्चञ्जायतनसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो । सेय्यथापि, आनन्द, सुखिनो दुक्खं उप्पज्जेय्य यावदेव आबाधाय; एवमेवस्स मे आकिञ्चञ्जायतनसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति । स्वस्स मे होति आबाधो ।

“तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरेय्यं’न्ति । तस्स मय्हं, आनन्द, सज्जावेदयितनिरोधे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘को नु खो हेतु, को पच्चयो, येन मे सज्जावेदयितनिरोधे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’? तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘नेवसज्जानासज्जायतने खो मे आदीनवो अदिट्ठो, सो च मे अबहुलीकतो, सज्जावेदयितनिरोधे च आनिसंसो अनधिगतो, सो च मे अनासेवितो । तस्मा मे सज्जावेदयितनिरोधे चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं नेवसज्जानासज्जायतने आदीनवं दिस्वा तं बहुलं करेय्यं, सज्जावेदयितनिरोधे आनिसंसं अधिगम्म तमासेवेय्यं, ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे सज्जावेदयितनिरोधे चित्तं पक्खन्देय्य पसीदेय्य सन्तिट्ठेय्य विमुच्चेय्य एतं सन्तन्ति पस्सतो’ । सो खो अहं, आनन्द, अपरेन समयेन नेवसज्जानासज्जायतने आदीनवं दिस्वा तं बहुलमकासिं, सज्जावेदयितनिरोधे आनिसंसं अधिगम्म तमासेविं । तस्स मय्हं, आनन्द, सज्जावेदयितनिरोधे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति एतं सन्तन्ति पस्सतो । सो खो अहं, आनन्द, सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरामि, पज्जाय च मे दिस्वा आसवा परिक्खयं अगमंसु ।

“यावकीवज्जाहं, आनन्द, इमा नव अनुपुब्बविहारसमापत्तियो न एवं अनुलोमपटिलोमं समापज्जिम्पि वुट्ठहिम्पि, नेव तावाहं, आनन्द, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति पच्चज्जासिं । यतो च खो अहं, आनन्द, इमा नव अनुपुब्बविहारसमापत्तियो एवं अनुलोमपटिलोमं समापज्जिम्पि वुट्ठहिम्पि, अथाहं, आनन्द, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति पच्चज्जासिं । जाणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अकुप्पा मे चेतोविमुत्ति [विमुत्ति (क० सी० क०)], अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो’”ति । दसमं ।

महावग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे विहारा च निब्बानं, गावी ज्ञानेन पच्चमं ।
आनन्दो ब्राह्मणा देवो, नागेन तपुस्सेन चाति ॥

५. सामज्जवग्गो

१. सम्बाधसुत्तं

४२. एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा उदायी येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उदायी आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “वुत्तमिदं, आवुसो, पञ्चालचण्डेन देवपुत्तेन —

“सम्बाधे गतं [सम्बाधे वत (सी०)] ओकासं, अविद्धा भूरिमेधसो ।

यो ज्ञानमबुज्झि बुद्धो, पटिलीननिसभो मुनी’ति ॥

“कतमो, आवुसो, सम्बाधो, कतमो सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता’ति? “पञ्चिमे, आवुसो, कामगुणा सम्बाधो वुत्तो भगवता । कतमे पञ्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा...पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिह्वाविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोड्डब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । इमे खो, आवुसो, पञ्च कामगुणा सम्बाधो वुत्तो भगवता ।

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता परियायेन । तत्रापत्थि सम्बाधो । किञ्च तत्थ सम्बाधो? यदेव तत्थ वितक्कविचारा अनिरुद्धा होन्ति, अयमेत्थ सम्बाधो ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता परियायेन । तत्रापत्थि सम्बाधो । किञ्च तत्थ सम्बाधो? यदेव तत्थ पीति अनिरुद्धा होति, अयमेत्थ सम्बाधो ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता परियायेन । तत्रापत्थि सम्बाधो । किञ्च तत्थ सम्बाधो? यदेव तत्थ उपेक्खासुखं अनिरुद्धं होति, अयमेत्थ सम्बाधो ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सुखस्स च पहाना...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता परियायेन । तत्रापत्थि सम्बाधो । किञ्च तत्थ सम्बाधो? यदेव तत्थ रूपसज्जा अनिरुद्धा होति, अयमेत्थ सम्बाधो ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता परियायेन । तत्रापत्थि सम्बाधो । किञ्च तत्थ सम्बाधो? यदेव तत्थ आकासानज्जायतनसज्जा अनिरुद्धा होति, अयमेत्थ सम्बाधो ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता परियायेन । तत्रापत्थि सम्बाधो । किञ्च तत्थ सम्बाधो? यदेव तत्थ विज्जाणज्जायतनसज्जा अनिरुद्धा होति, अयमेत्थ सम्बाधो ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता परियायेन । तत्रापत्थि सम्बाधो । किञ्च तत्थ सम्बाधो? यदेव तत्थ आकिञ्चज्जायतनसज्जा अनिरुद्धा होति, अयमेत्थ सम्बाधो ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता परियायेन । तत्रापत्थि सम्बाधो । किञ्च तत्थ

सम्बाधो? यदेव तत्थ नेवसज्जानासज्जायतनसज्जा अनिरुद्धा होति, अयमेत्थ सम्बाधो ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सम्बाधे ओकासाधिगमो वुत्तो भगवता निप्परियायेना”ति । पठमं ।

२. कायसक्खीसुत्तं

४३. ““कायसक्खी कायसक्खी”ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, कायसक्खी वुत्तो भगवता”ति? “इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यथा यथा च तदायतनं तथा तथा नं कायेन फुसित्वा विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, कायसक्खी वुत्तो भगवता परियायेन ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यथा यथा च तदायतनं तथा तथा नं कायेन फुसित्वा विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, कायसक्खी वुत्तो भगवता परियायेन ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । यथा यथा च तदायतनं तथा तथा नं कायेन फुसित्वा विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, कायसक्खी वुत्तो भगवता परियायेन...पे०... ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । यथा यथा च तदायतनं तथा तथा नं कायेन फुसित्वा विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, कायसक्खी वुत्तो भगवता निप्परियायेना”ति । दुतियं ।

३. पज्जाविमुत्तसुत्तं

४४. ““पज्जाविमुत्तो पज्जाविमुत्तो”ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, पज्जाविमुत्तो वुत्तो भगवता”ति?

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय च नं पजानाति । एत्तावतापि खो, आवुसो, पज्जाविमुत्तो वुत्तो भगवता परियायेन...पे०... ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति, पज्जाय च नं पजानाति । एत्तावतापि खो, आवुसो, पज्जाविमुत्तो वुत्तो भगवता निप्परियायेना”ति । ततियं ।

४. उभतोभागविमुत्तसुत्तं

४५. ““उभतोभागविमुत्तो उभतोभागविमुत्तो”ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, उभतोभागविमुत्तो

वुत्तो भगवता”ति?

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यथा यथा च तदायतनं तथा तथा नं कायेन फुसित्वा विहरति, पज्जाय च नं पजानाति । एत्तावतापि खो, आवुसो, उभतोभागविमुत्तो वुत्तो भगवता परियायेन... पे०... ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । यथा यथा च तदायतनं तथा तथा नं कायेन फुसित्वा विहरति, पज्जाय च नं पजानाति । एत्तावतापि खो, आवुसो, उभतोभागविमुत्तो वुत्तो भगवता निप्परियायेना”ति । चतुत्थं ।

५. सन्दिट्टिकधम्मसुत्तं

४६. ““सन्दिट्टिको धम्मो सन्दिट्टिको धम्मो”ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, सन्दिट्टिको धम्मो वुत्तो भगवता”ति?

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सन्दिट्टिको धम्मो वुत्तो भगवता परियायेन...पे०... ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सन्दिट्टिको धम्मो वुत्तो भगवता निप्परियायेना”ति । पञ्चमं ।

६. सन्दिट्टिकनिब्बानसुत्तं

४७. ““सन्दिट्टिकं निब्बानं सन्दिट्टिकं निब्बान”न्ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, सन्दिट्टिकं निब्बानं वुत्तं भगवता”ति?

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सन्दिट्टिकं निब्बानं वुत्तं भगवता परियायेन...पे०... ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । एत्तावतापि खो, आवुसो, सन्दिट्टिकं निब्बानं वुत्तं भगवता निप्परियायेना”ति । छट्ठं ।

७. निब्बानसुत्तं

४८. ““निब्बानं निब्बान”न्ति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । सत्तमं ।

८. परिनिब्बानसुत्तं

४९. “परिनिब्बानं परिनिब्बानं”न्ति...पे०... । अट्ठमं ।

९. तदङ्गनिब्बानसुत्तं

५०. “तदङ्गनिब्बानं तदङ्गनिब्बानं”न्ति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । नवमं ।

१०. दिट्ठधम्मनिब्बानसुत्तं

५१. “दिट्ठधम्मनिब्बानं दिट्ठधम्मनिब्बानं”न्ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो दिट्ठधम्मनिब्बानं वुत्तं भगवता”ति?

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, दिट्ठधम्मनिब्बानं वुत्तं भगवता परियायेन ...पे०... ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । एत्तावतापि खो, आवुसो, दिट्ठधम्मनिब्बानं वुत्तं भगवता निप्परियायेना”ति । दसमं ।

सामञ्जवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

सम्बाधो कायसक्खी पज्जा,
उभतोभागो सन्दिट्ठिका द्वे ।
निब्बानं परिनिब्बानं,
तदङ्गदिट्ठधम्मिकेन चाति ॥

पठमपण्णासकं समत्तं ।

२. दुतियपण्णासकं

(६) १. खेमवग्गो

१. खेमसुत्तं

५२. “खेमं खेमं”न्ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, खेमं वुत्तं भगवता”ति?

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, खेमं वुत्तं भगवता परियायेन...पे०... ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । एत्तावतापि खो, आवुसो, खेमं वुत्तं भगवता निप्परियायेना”ति । पठमं ।

२. खेमप्पत्तसुत्तं

५३. खेमप्पत्तो खेमप्पत्तोति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । दुतियं ।

३. अमतसुत्तं

५४. अमतं अमतन्ति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । ततियं ।

४. अमतप्पत्तसुत्तं

५५. अमतप्पत्तो अमतप्पत्तोति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । चतुत्थं ।

५. अभयसुत्तं

५६. अभयं अभयन्ति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । पञ्चमं ।

६. अभयप्पत्तसुत्तं

५७. अभयप्पत्तो अभयप्पत्तोति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । छट्ठं ।

७. पस्सद्धिसुत्तं

५८. पस्सद्धि पस्सद्धीति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । सत्तमं ।

८. अनुपुब्बपस्सद्धिसुत्तं

५९. अनुपुब्बपस्सद्धि अनुपुब्बपस्सद्धीति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । अट्ठमं ।

९. निरोधसुत्तं

६०. निरोधो निरोधोति, आवुसो, वुच्चति...पे०... । नवमं ।

१०. अनुपुब्बनिरोधसुत्तं

६१. “अनुपुब्बनिरोधो अनुपुब्बनिरोधो”ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, अनुपुब्बनिरोधो वुत्तो भगवता”ति?

“इधावुसो, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एत्तावतापि खो, आवुसो, अनुपुब्बनिरोधो वुत्तो भगवता परियायेन...पे०... ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिक्खीणा होन्ति । एत्तावतापि खो, आवुसो, अनुपुब्बनिरोधो वुत्तो भगवता निप्परियायेना”ति । दसमं ।

११. अभब्बसुत्तं

६२. “नव, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो अरहत्तं सच्छिकातुं । कतमे नव? रागं, दोसं, मोहं, कोधं, उपनाहं, मक्खं, पळासं, इस्सं, मच्छरियं — इमे खो, भिक्खवे, नव धम्मे अप्पहाय अभब्बो अरहत्तं सच्छिकातुं ।

“नव, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो अरहत्तं सच्छिकातुं । कतमे नव? रागं, दोसं, मोहं, कोधं, उपनाहं, मक्खं, पळासं, इस्सं, मच्छरियं — इमे खो, भिक्खवे, नव धम्मे पहाय भब्बो अरहत्तं सच्छिकातुं”न्ति । एकादसमं ।

खेमवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

खेमो च अमतज्जेव, अभयं पस्सद्वियेन च ।

निरोधो अनुपुब्बो च, धम्मं पहाय भब्बेन चाति ॥

(७) २. सतिपट्टानवग्गो

१. सिक्खादुब्बल्यसुत्तं

६३. “पज्जिमानि, भिक्खवे, सिक्खादुब्बल्यानि । कतमानि पज्ज? पाणातिपातो, अदिन्नादानं, कामेसुमिच्छाचारो, मुसावादो, सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं — इमानि खो, भिक्खवे, पज्ज सिक्खादुब्बल्यानि ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं सिक्खादुब्बल्यानं पहानाय चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेसु धम्मनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमेसं खो, भिक्खवे, पज्चन्नं सिक्खादुब्बल्यानं पहानाय इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । पठमं ।

२. नीवरणसुत्तं

६४. “पज्जिमानि, भिक्खवे, नीवरणानि । कतमानि पज्ज? कामच्छन्दनीवरणं, व्यापादनीवरणं, थिनमिद्धनीवरणं, उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं, विचिकिच्छानीवरणं — इमानि खो, भिक्खवे, पज्ज नीवरणानि ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं नीवरणानं पहानाय चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते... पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं नीवरणानं पहानाय इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । द्रुतियं ।

३. कामगुणसुत्तं

६५. “पञ्चिमे, भिक्खवे, कामगुणा । कतमे पञ्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा...पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिह्वाविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोडुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं कामगुणानं पहानाय...पे०... इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । ततियं ।

४. उपादानक्खन्धसुत्तं

६६. “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च? रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विज्जाणुपादानक्खन्धो — इमे खो, भिक्खवे, पञ्चुपादानक्खन्धा ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं पहानाय...पे०... इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । चतुत्थं ।

५. ओरम्भागियसुत्तं

६७. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, ओरम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? सक्कायदिट्ठि, विचिकिच्छा, सीलब्बतपरामासो, कामच्छन्दो, व्यापादो — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय...पे०... इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । पञ्चमं ।

६. गतिसुत्तं

६८. “पञ्चिमा, भिक्खवे, गतियो । कतमा पञ्च? निरयो, तिरच्छानयोनि, पेत्तिविसयो, मनुस्सा, देवा — इमा खो, भिक्खवे, पञ्च गतियो ।

“इमासं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं गतीनं पहानाय...पे०... इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । छट्ठं ।

७. मच्छरियसुत्तं

६९. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, मच्छरियानि । कतमानि पञ्च? आवासमच्छरियं, कुलमच्छरियं, लाभमच्छरियं, वण्णमच्छरियं, धम्ममच्छरियं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मच्छरियानि ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं मच्छरियानं पहानाय...पे०... इमे चत्तारो सतिपट्ठाना भावेतब्बा”ति । सत्तमं ।

८. उद्धम्भागियसुत्तं

७०. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, उद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्च? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं उद्धम्भागियानं संयोजनानं पहानाय...पे०... इमे चत्तारो सतिपट्ठाना भावेतब्बा”ति । अट्ठमं ।

९. चेतोखिलसुत्तं

७१. [अ० नि० ५.२०५; दी० नि० ३.३१९; म० नि० १.१८५] “पञ्चिमे, भिक्खवे, चेतोखिला [चेतोखीला (क०)] । कतमे पञ्च? इध भिक्खवे, भिक्खु सत्थरि कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु सत्थरि कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति, तस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, अयं पठमो चेतोखिलो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मे कङ्कति...पे०... सङ्गे कङ्कति... सिक्खाय कङ्कति... सब्रह्मचारीसु कुपितो होति अनत्तमनो आहतचित्तो खिलजातो । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु सब्रह्मचारीसु कुपितो होति अनत्तमनो आहतचित्तो खिलजातो, तस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, अयं पञ्चमो चेतोखिलो ।

“इमेसं, खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं चेतोखिलानं पहानाय...पे०... इमे चत्तारो सतिपट्ठाना भावेतब्बा”ति । नवमं ।

१०. चेतसोविनिबन्धसुत्तं

७२. “पञ्चिमे, भिक्खवे, चेतसोविनिबन्धा [चेतोविनिबद्धा (सारत्थदीपनीटीका) अ० नि० ५.२०६; दी० नि० ३.३२०] । कतमे पञ्च? इध, भिक्खवे, भिक्खु कामेसु अवीतरागो होति अविगतच्छन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु कामेसु अवीतरागो होति अविगतच्छन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो, तस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, अयं पठमो चेतसोविनिबन्धो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु काये अवीतरागो होति...पे०... रूपे अवीतरागो होति... यावदत्थं उदरावदेहकं भुज्जित्वा सेय्यसुखं पस्ससुखं मिद्धसुखं अनुयुत्तो विहरति ... अज्जतरं देवनिकायं पणिधाय ब्रह्मचरियं चरति — ‘इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवज्जतरो वा’ति । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं देवनिकायं पणिधाय ब्रह्मचरियं चरति — ‘इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवज्जतरो वा’ति, तस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, अयं पञ्चमो चेतसोविनिबन्धो । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च चेतसोविनिबन्धा ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं चेतसोविनिबन्धानं पहानाय चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु...पे०... चित्ते...पे०... धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं चेतसोविनिबन्धानं पहानाय इमे चत्तारो सतिपट्टाना भावेतब्बा”ति । दसमं ।

सतिपट्टानवगो दितियो ।

तस्सुद्धानं —

सिक्खा नीवरणाकामा, खन्धा च ओरम्भागिया गति ।
मच्छेरं उद्धम्भागिया अट्टमं, चेतोखिला विनिबन्धाति ॥

(८) ३. सम्मप्यधानवगो

१. सिक्खसुत्तं

७३. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, सिक्खादुब्बल्यानि । कतमानि पञ्च? पाणातिपातो ...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च सिक्खादुब्बल्यानि ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं सिक्खादुब्बल्यानं पहानाय चत्तारो सम्मप्यधाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्यन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; अनुप्यन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं सिक्खादुब्बल्यानं पहानाय इमे चत्तारो सम्मप्यधाना भावेतब्बा”ति । पठमं ।

७४-८१. (यथा सतिपट्टानवगो तथा सम्मप्यधानवसेन वित्थारेतब्बा ।)

१०. चेतसोविनिबन्धसुत्तं

८२. “पञ्चिमे, भिक्खवे, चेतसोविनिबन्धा । कतमे पञ्च? इध, भिक्खवे, भिक्खु कामेषु अवीतरागो होति...पे०... इमे खो, भिक्खवे, पञ्च चेतसोविनिबन्धा ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं चेतसोविनिबन्धानं पहानाय चत्तारो सम्मप्यधाना भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्यन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय... अनुप्यन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति

चित्तं पग्गण्हाति पदहति । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं चेतसोविनिबन्धानं पहानाय इमे चत्तारो सम्मप्पधाना भावेतब्बा’ति । दसमं ।

सम्मप्पधानवग्गो ततियो ।

(९) ४. इद्धिपादवग्गो

१. सिक्खसुत्तं

८३. “पञ्चिमानि, भिक्खवे, सिक्खादुब्बल्यानि । कतमानि पञ्च? पाणातिपातो...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं — इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च सिक्खादुब्बल्यानि ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं सिक्खादुब्बल्यानं पहानाय चत्तारो इद्धिपादा भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि... चित्तसमाधि... वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं सिक्खादुब्बल्यानं पहानाय इमे चत्तारो इद्धिपादा भावेतब्बा’ति । पठमं ।

८४-९१. (यथा सतिपट्ठानवग्गे तथा इद्धिपादवसेन वित्थारेतब्बा ।)

१०. चेतसोविनिबन्धसुत्तं

९२. “पञ्चिमे, भिक्खवे, चेतसोविनिबन्धा । कतमे पञ्च? इध, भिक्खवे, भिक्खु कामेसु अवीतरागो होति...पे०... इमे खो, भिक्खवे, पञ्च चेतसोविनिबन्धा ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं चेतसोविनिबन्धानं पहानाय इमे चत्तारो इद्धिपादा भावेतब्बा । कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधि... चित्तसमाधि... वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । इमेसं खो, भिक्खवे, पञ्चन्नं चेतसोविनिबन्धानं पहानाय इमे चत्तारो इद्धिपादा भावेतब्बा’ति । दसमं ।

इद्धिपादवग्गो चतुत्थो ।

यथेव सतिपट्ठाना, पधाना चतुरोपि च ।

चत्तारो इद्धिपादा च, तथेव सम्पयोजयेति ॥

(१०) ५. रागपेय्यालं

९३. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय नव धम्मा भावेतब्बा । कतमे नव? असुभसज्जा, मरणसज्जा, आहारे पटिकूलसज्जा, सब्बलोके अनभिरतसज्जा, अनिच्चसज्जा, अनिच्चे दुक्खसज्जा, दुक्खे अनत्तसज्जा, पहानसज्जा,

विरागसज्जा — रागस्स, भिक्खवे अभिज्जाय इमे नव धम्मा भावेतब्बा’ति ।

९४. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय नव धम्मा भावेतब्बा । कतमे नव? पठमं ज्ञानं, दुतियं ज्ञानं, ततियं ज्ञानं, चतुत्थं ज्ञानं, आकासानज्जायतनं, विज्जाणज्जायतनं, आकिञ्चज्जायतनं, नेवसज्जानासज्जायतनं, सज्जावेदयितनिरोधो — रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे नव धम्मा भावेतब्बा’ति ।

९५-११२. “रागस्स, भिक्खवे, परिज्जाय...पे०... परिक्खयाय...पे०... पहानाय...पे०... खयाय...पे०... वयाय...पे०... विरागाय...पे०... निरोधाय...पे०... चागाय...पे०... पटिनिस्सग्गाय...पे०... इमे नव धम्मा भावेतब्बा’ति ।

११३-४३२. “दोसस्स...पे०... मोहस्स... कोधस्स... उपनाहस्स... मक्खस्स... पळासस्स... इस्साय... मच्छरियस्स... मायाय... साठेय्यस्स... थम्भस्स... सारम्भस्स... मानस्स... अतिमानस्स... मदस्स... पमादस्स अभिज्जाय...पे०... परिज्जाय... परिक्खयाय... पहानाय... खयाय... वयाय... विरागाय... निरोधाय ... चागाय... पटिनिस्सग्गाय...पे०... इमे नव धम्मा भावेतब्बा’ति ।

रागपेय्यालं निड्डितं ।

नवकनिपातपाळि निड्डिता ।